

Mod en optimal model

for afhøring af børn i sager om seksuelt misbrug

**Forslag fra Red Barnet, Børnesagens Fællesråd
og Børnerådet**

København 2001

Mod en optimal model for afhøring af børn i sager om seksuelt misbrug

Forord	side 3
Anbefalinger: Mod en optimal dansk model for afhøring af børn	side 4
1. Fakta og baggrund for den aktuelle problemstilling	side 7
2. Hvilke forpligtelser har vi over for børn i disse sager?	side 10
3. Børn som vidner – psykologisk og retligt Konsekvenserne af den ny procedure	side 13
4. Udenlandske modeller	side 22
Bilag	side 28
Litteraturliste	side 37

Forord

**”Når et barn skal afgive en erklæring for retten, er der tre ting, det lærer:
At voksne kan lyve og på den måde slippe fri.
At folk ikke tror på dig, når du fortæller sandheden, og
at myndighederne ikke altid vil beskytte dig.”**

Jan Seidel i ”Overgreb mod børn”

Børnesagens Fællesråd, Red Barnet og Børnerådet har med bekymring iagttaget udviklingen siden Højesterets kendelser i marts 2000, der tillader, at sigtede/mistænkte fra monitorrummet kan følge afhøringen af barnet i videorummet, og nedsatte derfor i maj 2001 en samarbejdsgruppe om videoafhøring af børn¹.

Samarbejdsgruppen ønsker med de vedlagte forslag at bringe et konstruktivt bidrag til den debat, der løbende foregår om emnet. Debatten vil blive yderligere aktualiseret med offentliggørelsen af den betænkning fra Justitsministeriets arbejdsgruppe om gennemførelse af straffesager om seksuelt misbrug af børn, der er varslet med udgangen af dette år.

Forslagene er fremsat med baggrund i respekten for børns særlige forudsætninger, og vi har det håb, at de vil tjene som udgangspunkt for en skånsom praksis på området.

Børnesagens Fællesråd, Red Barnet og Børnerådet takker cand.psych. Bodil Dichow og stud.psych., lærer Susanne M. Nielsen, begge Thora Center, professor Niels Michelsen, Rigshospitalet og dommer Peter Garde, Hillerød Kriminalret for deres deltagelse og væsentlige bidrag til resultatet.

¹ Samarbejdsgruppens kommissorium og deltagere fremgår af bilag 1.

Mod en optimal model for afhøring af børn

Samarbejdsgruppen om videoafhøring af børn er af den opfattelse, at børn, der optræder i sager om seksuelt misbrug, på forhånd i de fleste henseender er afmægtige, og at retssalen eller afhøringsrummet er den scene, hvor magtesløsheden manifesterer sig med størst tydelighed for såvel barnet som omverdenen. Den oprindelige videoafhøringsordning afspejlede retsvæsnets erkendelse heraf og indtil Højesterets kendelser i marts 2000 var fremgangsmåden i overensstemmelse hermed passende skånsom. Efter kendelserne er det Samarbejdsgruppens opfattelse, at en forholdsvis velfungerende metode er blevet forvandlet til en vanskeligt håndterbar ordning, hvis konsekvenser ud over en evt. skadevirkning på de involverede børn også kan give forsinkelser i afhøringerne, fordi formalia og procedure nu er blevet et hovedtema for såvel forsvarer som retten. Beviserne risikerer dermed at forsvinde.

I argumentationen for at skabe nye regler har Højesteret endvidere skrevet, at de ville mindske behovet for genafhøring af barnet. Argumentet savner hold i virkeligheden. Der foreligger ikke oplysninger der tyder på, at antallet af genafhøringer er blevet mindre med de nye regler.

Man kan stille det spørgsmål, om mere omhyggelig hensyntagen til barnet automatisk betyder mindre hensyntagen til sigtedes retssikkerhed. Et bekræftende svar herpå forudsætter en forestilling om retfærdighed som et sparsomt gode – eller om retfærdighed efter de forbundne kars princip.

En sag skal imidlertid ses som en helhed: den sigtede beskyttes af forskellige rettigheder, som ikke hver for sig har en sådan absolut vægt, at et indgreb i blot een af dem kan bringe hele sagen til at falde.

I debatten har det været nævnt, at Danmark med de nye regler undgår konflikt med Den Europæiske Menneskeretskonvention, særligt reglerne om artikel 6 i EMK om retten til modafhøring. Arbejdsgruppen er klar over, at der på dette område kan foreligge et sammenstød mellem EMK og FN's Konvention om Barnets rettigheder. Det ligger uden for arbejdsgruppens rækkevidde at behandle dette spørgsmål indgående. Gruppen savner imidlertid argumenter for EMKs principielle eneret til at afgøre kriterierne for, om *menneskerettighederne* er opfyldt. Samtidig ønsker gruppen at påpege, at der ikke foreligger sikre afgørelser på dette område.

Danmark står internationalt set isoleret med regler, der i disse henseender ikke tilgodeser almindelige hensyn til barnet.

Juridisk og etisk overordnede hensyn og krav i internationale konventioner, som Danmark har forpligtet sig til at iagttage, påpeger, at børn i disse sager skal behandles skånsomt og med respekt for deres særlige forudsætninger. Børn har ret til beskyttelse, mens en sag om seksuelt misbrug undersøges og efterforskes, de har ret til at blive hørt i sager om seksuelt misbrug, og de har endelig ret til at vidne under forhold, som tilgodeser deres bedste. Disse hensyn gør sig gældende uanset om barnet har været udsat for overgreb eller ej: Barnets blotte tilstedeværelse i retsprocessen stiller krav om særlig hensyntagen.

På den baggrund ønsker Samarbejdsgruppen om videoafhøring af børn hermed at fremsætte følgende anbefalinger og forslag til en optimal model for afhøring af børn. Gruppen er klar over, at den kun berører et hjørne af hele det område, der vedrører børn i strafferetssager. Vi må i det følgende af ressourcemæssige årsager nøjes med at påpege

visse muligheder uden at gå i detaljer, men i den hensigt at henvise til tankegods og praksis, der også ville kunne præge udviklingen i positiv retning i Danmark.

1. Samarbejdsgruppen anbefaler, at der lovreguleres for hele området, der vedrører straffesager om seksuelt misbrug af børn.

Der er behov for et sæt retsregler, der tager udgangspunkt i børns særlige forudsætninger og som angiver klare procedurer for, hvorledes sagerne skal behandles i retsvæsnen. Højesteret har uden overbevisende argumentation med kendelserne i marts 2000 skabt nye regler, og landsretsafgørelser siden offentliggørelsen af de ny retningslinjer har endvidere været særdeles restriktive, særligt hvad angår procedurefejl fra anklagemyndighedens side.

2. Samarbejdsgruppen foreslår, at anvendelsen af videoafhøring som metode i retssager lovfæstes.

Denne metodes skånsomhed kan ikke anfægtes. Hertil kommer, at den materielle sandhed fremmes langt bedre ved afhøring til videobånd end ved klassisk afhøring, bl.a. fordi beviset herved sikres hurtigt.

Ordningen skal som hidtil omfatte børn op til 12 år efter individuel modenhed. Nogle større børn ønsker at aflægge indenretligt vidnesbyrd, og der bør derfor indføres en procedure, efter hvilken barnet høres om sit ønske.

3. Samarbejdsgruppen ønsker lovgivet således, at sigtede/mistænkte tilstedeværelse i monitorrummet ikke tillades.

Gruppen kan ikke acceptere, at børn stilles ringere end voksne i afhøringssituationen. Hensyn baseret på anerkendt psykologisk viden peger på, at barnet i retsprocessen ikke må belastes yderligere. De rigt dokumenterede skadevirkninger af seksuelt misbrug risikerer, med tilstedeværelsen af sigtede/mistænkte i monitorrummet, at forstærkes og forlænges tidsbestemt.

Når børns muligheder for at afgive vidnesbyrd med de nye retningslinjer afgørende svækkes, er hensynet til det materielle sandheds princip reelt rykket i baggrunden til fordel for den sigtedes retssikkerhed.

4. Afhøringen skal ikke foregå på en politistation, men på steder, der er særligt indrettet til formålet, og som ikke har stemning og præg af myndighedsudøvelse.

Ofte er misbrugte børn blevet truet af krænkeren med at blive sendt i fængsel eller at ”komme på politistationen”. Det udgør derfor en særlig belastning at skulle afhøres på en politistation i uvante og meget lidt børnevenlige omgivelser.²

Der henvises med det ovenfor nævnte forslag i korthed bl.a. til forslaget fra Dansk Pædiatrisk Selskab³ om etablering af 5 regionale centre, placeret på sygehusenes pædiatriske afdelinger. Centrene skal rumme det samlede procesforløb i sager vedrørende seksuelt misbrug af børn og skal etablere formaliseret samarbejde med forvaltninger, politi og domstole. Afhøring af børn vil her kunne foregå i omgivelser særligt indrettet med hensyn til barnet, og som ikke indebærer negative associationer for barnet i samme grad som en politistation.

² ”Indsatsområder vedr. seksuelt misbrug af børn”, Foreningen Forældre for Børns Beskyttelse, København 2001

³ ”Den pædiatriske indsats for børn udsat for seksuelle overgreb eller mistænkt herfor”, Dansk Pædiatrisk Selskab, juni 2001

Med forslaget henvises også til beskrivelsen af den islandske Children's House model (se kap. 4), der ligeledes indebærer muligheden for afhøring af barnet i trygge omgivelser.

Der henvises endvidere til den mere fyldige beskrivelse af San Diego modellen i bilag 4. Denne model er beslægtet med såvel Dansk Pædiatrisk Selskabs forslag som med den islandske model. Fælles for dem er, at de løser problemerne vedr. en tværfaglig indsats på området. San Diego modellens løsning mht. interviewpersonen, som ikke er politipersonale, finder arbejdsgruppen endvidere inspirerende (se forslag 5).

Indtil etableringen af regionale centre ell. lign. er en realitet, vil et nærhedsprincip indebære ønsket om forholdsvis kort transport for barnet til afhøringsstedet (afhøring evt. ved hjælp af mobilt videoudstyr med transmissionsmuligheder). Dette ønske må imidlertid kombineres med det klare krav, at afhøringen skal foregå et neutralt sted, dvs. at barnet ikke risikerer at blive genkendt i nærmiljøet eller f.eks. som i et konkret tilfælde at skulle afhøres i den daginstitution, hvor et overgreb kan være foregået.

5. Samarbejdsgruppen om videoafhøring af børn erfarer med glæde, at der i efteråret 2001 på Politiskolen er etableret en særlig uddannelse, der specialiserer udvalgt politipersonale i afhøring af børn.

Gruppen understreger, at professionel afhøring af børn stiller endog meget store krav til evner, viden, erfaring og uddannelse på området, og at dette også omfatter kundskaber om normale børns udvikling. Afhøringspersonalet må endvidere tilbydes løbende supervision og efteruddannelse.

Der henvises endvidere til forholdene i San Diego-modellen: Her er der ansat interviewspecialister, sagkyndige i afhøring af børn, som har kompetence til vurdering af et barns udvikling og trivsel, herunder traumatisering m.m.

Gruppen lægger endvidere stor vægt på, **at personale, der ikke har gennemgået den særlige uddannelse, ikke må forestå afhøring af børn.**

6. Samarbejdsgruppen foreslår på det sociale område, at barnet tilknyttes en særligt uddannet bisidder, som følger barnet gennem og efter retssagen.

I tilfælde af interessemodsætninger mellem barn og forældremyndighedens indehaver foreslås endvidere en lettelse af adgangen til udpegning af bisidderen som værg ad hoc for barnet. I kraft af de dermed forbundne regler vil barnet også hermed lattes adgangen til bl.a. klage over sagsforløbet. Der forekommer i praksis hyppigt tilfælde, hvor politiet ikke drager omsorg for, at barnet tildeles en bistandsadvokat.

I det følgende belyses Samarbejdsgruppens anbefalinger nærmere.

1. Baggrund og problemstilling

Siden 1987 har politiet med hjemmel i Retsplejelovens regler om politiets efterforskning videooptaget mindre børns forklaringer i sager om seksuelt misbrug. Dette sker dels som et efterforskningskridt m.h.p. eventuel sigtelse, dels for at sikre beviser i sagen. Om muligt foretages der kun én afhøring af barnet snarest muligt efter anmeldelsen. Hensigten med denne form for afhøring i trygge omgivelser med få tilstedeværende er dels at undgå gentagne afhøringer af barnet, dels at forhindre påvirkning af barnet fra omgivelserne. Hertil kommer endelig ønsket om at skåne mindre børn (i praksis i alderen op til 12 år) for den belastning, som en afhøring i retten medfører. Videooptagelsen af afhøringen kan efterfølgende *med rettens tilladelse* bruges som bevis under domsforhandlingerne. Der er med andre ord ingen garanti for, at barnet skånes for afhøring i retten.

Praksis har længe været, at alene forsvareren for den mistænkte/sigtede fra monitorrummet har kunnet følge afhøringen, der foretages af en politiassistent. Under en pause går politiassistenten ind i monitorrummet og spørger, om forsvarer eller anklager ønsker at få stillet yderligere spørgsmål; efter pausen stiller politiassistenten barnet de eventuelt tilføjede spørgsmål.

I marts 2000 har Højesteret imidlertid afsagt to kendelser om, at den mistænkte eller sigtede i sædelighedssager skal have adgang til at overvære videoafhøringen af barnet fra et monitorrum.

Højesterets begrundelse var dels et ønske om at forbedre forsvarerens mulighed for straks at stille relevante supplerende spørgsmål efter samtale med den mistænkte, *dels at skåne barnet både for genafhøring i videorummet og for afhøring i retten*. Da afhøringen skulle erstatte afhøringen af barnet under domsforhandlingen, var det nødvendigt at skabe ”retssikkerhedsmæssige garantier” svarende til dem, der gælder ved indenretlige afhøringer.

Rigsadvokaten udsendte herefter til statsadvokaterne og landets politimestre nye retningslinjer for videoafhøringer i overensstemmelse med disse kendelser. Videre har Rigsadvokaten på Justitsministeriets anmodning undersøgt og i december 2000 offentliggjort en redegørelse for de nye reglers anvendelse og funktion i praksis⁴. Rigsadvokaten finder ikke anledning til at ændre de omtalte retningslinjer på baggrund af de resultater, undersøgelsen har frembragt. Der er imidlertid god grund til en nøjere gennemgang af Rigsadvokatens undersøgelse.

Redegørelsen bygger på 107 videoafhøringer af børn i sædelighedssager gennemført i 7 måneder af 2000. Sigtede overværede afhøringen fra monitorrummet i 58 tilfælde, ca. 54 %. I 31 af disse tilfælde blev barnet ikke oplyst om, at sigtede overværede afhøringen. I 18 tilfælde, svarende til 31 %, blev barnet orienteret om, at sigtede overværede afhøringen. I 12 ud af de 18 tilfælde gav barnets kendskab til sigtedes tilstedeværelse ikke problemer. I 6 tilfælde gav tilstedeværelsen problemer i form af, at barnet var nervøst i begyndelsen (to børn), at barnet ikke ville udtale sig i begyndelsen (to børn), eller at barnet slet ikke ville udtale sig (to børn).

⁴ Rigsadvokatens Redegørelse om videoafhøring af børn efter Højesterets kendelser af 16. marts 2000, 22. december 2000, Justitsministeriet

Samarbejdsgruppen finder Rigsadvokatens konklusion forhastet. Den bygger på en sammenligning med det samlede antal afhøringer, hvor sigtede har været til stede, ikke på det antal, hvor barnet har været *informeret herom*. Man savner overbevisende argumenter for, at barnet skulle kunne reagere på oplysninger, det ikke har fået udleveret. Sammenligningen må rettelig foretages mellem de 18 tilfælde med information og de 6 tilfælde, hvor informationen gav anledning til problemer. Så er det altså tilfældet, at *i hver tredje sag giver tilstedeværelsen anledning til små eller store problemer, i hver niende sag vil barnet slet ikke udtale sig*. Rigsadvokatens konklusion holder ikke: Sigtedes tilstedeværelse giver anledning til problemer i et omfang, at det må antages at indebære problemer for afhøringsformen som sådan.

Samarbejdsgruppen har forelagt undersøgelsen for lektor Svend Kreiner, Biostatistisk afdeling på Københavns Universitet. Han finder grundlaget for Rigsadvokatens undersøgelse spinkelt og råder til forsigtige konklusioner, når materialets omfang betænkes. Der bør derfor fortsat foretages undersøgelser af videoafhøringerne.

Der opstår i denne sammenhæng et ømtåleligt spørgsmål om orientering til barnet om, hvem der er til stede i monitorrummet. Af indlysende etiske årsager må barnet – under hensyntagen til modenhed og alder – oplyses om formålet med optagelsen, samt om hvem der overværer forklaringen fra siderummet. Det er i sig selv uforsvarligt at forholde nogen sandheden, og dette må antages særligt at have betydning i denne situation, hvor en vital del af seancen udgøres af den såkaldte sandhedsformaning – barnet får at vide, at det ikke må lyve. Endvidere kan den rette sammenhæng ikke undgå at komme ud før eller senere, og så vil barnet for alvor og med god grund føle sig snydt.

Højesterets afgørelser har skabt flere problemer, end de har løst. I Højesterets kendelser anføres, at der ”*i almindelighed (bør) gives den mistænkte eller sigtede adgang til at være til stede i monitorrummet*”, og at ”*den mistænkte eller sigtede som udgangspunkt bør have en sådan adgang til at følge afhøringen*”⁵ (vor kursivering).

Det er ikke konkretiseret, i hvilket omfang dette måske kan fraviges. Nogle ideer til praksis gives af Rigsadvokaten i retningslinjerne af 21. marts 2000⁶ samt i redegørelsen til Justitsministeriet 22. december 2000.

Helt oplagt er tilfældet, hvor gerningsmanden ikke er identificeret. Naturligvis skal afhøringen ikke afvente, at man finder ham.

Et andet eksempel: Når afhøringen ikke kan udsættes og den mistænkte ikke kan komme til stede eller politiet ikke kan indkalde ham. I praksis skal man dog være mere end forsigtig med denne undtagelse: Retten vil være meget lidt tilbøjelig til at anerkende, at politiet afhører uden mistænkte om mandagen, hvis han kunne være til stede om tirsdagen.

En undtagelse foreligger også, hvis den mistænkte ikke ønsker at være til stede. Politiet hverken kan eller skal tvinge ham til at overvære afhøringen. I praksis er dette den hyppigste grund, jf. Rigsadvokatens redegørelse. Man skal dog her passe på flere muligheder, først og fremmest, at der ikke senere må kunne rejses tvivl om, hvorvidt mistænkte overhovedet har fået tilbudet eller måske har misforstået det. Afkaldet bør derfor gives skriftligt.

⁵ Se bilag 2, Peter Garde: ”Hvornår kan et barn afhøres til videoapparat uden sigtedes tilstedeværelse?”

⁶ Rigsadvokaten informerer 6/2000

Der er videre en risiko for, at mistænkte fortryder sit afkald og kræver fornyet afhøring med tilstedeværelse. Anklageren må herefter omgående tage stilling til, om ønsket skal imødekommes, eller om det skal afslås. Et afslag skal hurtigst muligt indbringes for retten, typisk på den måde, at man anmoder retten om at afgøre, om der kan føres bevis ved den første afhøring.

Endelig skal mistænkte gøres bekendt med både udskrift og videofilm så hurtigt som overhovedet muligt, for at undgå senere klage over, at han har set den for sent. Hvis han afslår at se den, er det også her klogt at sikre sig afslaget skriftligt.

Endelig kan reglerne fraviges, når det *skønnes, at den mistænkte tilstedeværelse vil være traumatiserende for barnet*. Spørgsmålet skal da forelægges den beskikkede forsvarer, og hvis han modsætter sig, at afhøringen skal foretages uden mistænkte i monitorrummet, må spørgsmålet indbringes for retten, der kan afgøre tvisten i medfør af Retsplejelovens § 746, stk. 1. Dette er dog en teknisk-juridisk kompleks situation. Retten vil formentlig være villig til at afgøre spørgsmålet med virkning for den senere domsforhandling. Landsretten vil muligvis også kunne afgøre spørgsmålet, hvis det indbringes som kæremål af den tabende part. Usikkerheden skyldes, at der ikke er udtrykkelig hjemmel hertil i Retsplejeloven.

Også praktisk er denne situation indviklet. Det kan ikke på forhånd siges med sikkerhed, hvornår retten vil "tillade" afhøringen. Der kan kun angives spredte kriterier:

- Jo mere traumatiseret barnet er, des snarere vil afhøringen kunne tillades foretaget uden den mistænkte i monitorrummet. Her må kræves omhyggelige lægeerklæringer, psykologiske udtalelser etc.
- Jo fjernere barnet står den formentlige krænker, jo bedre kan barnet tåle den mistænkte tilstedeværelse i monitorrummet. Dommeren vil alt andet lige snarere tillade, at den mistænkte udelukkes, når det drejer sig om den hjemmeboende fader, end hvis det er en vildt fremmed. Når stedfader eller en pædagog er den mistænkte, vil det afhænge af en konkret bedømmelse. I en tvivlssituation vil den mistænkte komme i monitorrummet.

Som det fremgår af det ovenstående, er der kun meget ringe sandsynlighed for, at mistænkte på forhånd kan udelukkes fra at overvære afhøringen fra monitorrummet. Der foreligger i skrivende stund ingen afgørelser, og grænserne for tilladeligheden af udelukkelse, bl.a. i forhold til spørgsmålet om karakteren og graden af traumatisering, henstår derfor endnu i det uvisse.

2. Hvilke forpligtelser har vi over for børn i disse sager?

FN's konvention om Barnets Rettigheder

FN's konvention om Barnets Rettigheder (Børnekonventionen) er udarbejdet med henblik på at sikre børns basale rettigheder samt at sikre det enkelte barns ret til at blive beskyttet. Børnekonventionen er det første bindende folkeretlige dokument om barnets rettigheder. Danmark har forpligtet sig til at leve op til Børnekonventionen.

Beskyttelse af det enkelte barn

Når sager om seksuelt misbrug af børn behandles, er Børnekonventionens hovedprincipper væsentlige. Danmarks ratificering af Børnekonventionen er imidlertid ikke alene nok til at sikre, at barnet får tilgodeset disse rettigheder. Den nationale lovgivning og praksis er altafgørende, når konkrete sager om seksuelt misbrug af et barn undersøges og efterforskes.

Når børn er udsat for seksuelle overgreb, eller når der er mistanke om seksuelle overgreb eller krænkelser af et barn, er der et udtalt behov for at beskytte barnet som følge af, at barnet er den svage part. Børn, som er seksuelt misbrugt, vil ofte være traumatiserede, og mange børn vil have oplevet trusler fra krænkerens side om at fortie overgreb. I incestsager er barnet ofte splittet som følge af en loyalitetskonflikt, da krænkeren her også er barnets omsorgsperson. Afsløring af incest vil kunne afstedkomme splittelse af en hel familie, hvilket kan være et voldsomt pres for det enkelte barn.

En kort gennemgang af Børnekonventionens artikler viser de forpligtelser, staten har i behandlingen af sager om seksuelt misbrug af børn. Når en sag undersøges, og barnet afhøres, er Børnekonventionens artikler 3, 12, 34 og 36 særlig relevante.

Artikel 3 - Samfundet skal sikre barnets tarv, når der træffes beslutninger, og staten er forpligtet til at vedtage særlige regler, der beskytter barnet.

Artikel 12 – Retten til at udtrykke meninger:

Barnets ret til at give udtryk for en mening og krav på, at denne mening respekteres i overensstemmelse med barnets alder og modenhed.

Artikel 34 – Seksuel udnyttelse:

Barnets ret til beskyttelse mod seksuel udnyttelse og mishandling, herunder prostitution og medvirken i pornografi.

Artikel 36 – Andre former for udnyttelse:

Barnets ret til beskyttelse mod alle former for udnyttelse.

Barnets rettigheder

Set fra et børnerettighedsperspektiv afspejler dansk lov og praksis alvorlige mangler i beskyttelsen af børn udsat for seksuelle overgreb. Danmark er ved flere lejligheder blevet kritiseret for ikke at leve op til FN's Konvention om Barnets Rettigheder i sager om seksuelt misbrug. Der blev også i forbindelse med Danmarks anden periodiske rapport til FN's Børnekomité udarbejdet 3 såkaldte *skyggerapporter*, som påpeger fejl

og mangler i den nuværende håndtering af sager om seksuelt misbrug af børn. Disse rapporter indeholder en række forslag til en bedre praksis.⁷

Som følge af den danske regerings officielle rapport til FN's Børnekomité samt den danske stats eksamination i Geneve, har FN-komitéen i juni 2001 peget på en række forhold, som bør forbedres. En del af Børnekomitéens anbefalinger vedrører direkte eller indirekte beskyttelse af børn mod seksuelt misbrug.

Specifikke anbefalinger fra FN's Børnekomité:

- At udvikle og implementere en politik, der omfatter et effektivt afrapporterings- og referencesystem om alle sager vedr. svigt af og overgreb mod børn, incl. seksuelt misbrug. Regelmæssig evaluering af de anvendte forholdsregler; lovgivning der sikrer hensyntagende og tværfaglige procedurer, der gennemføres af veluddannet personale, i den hensigt at undgå yderligere traumatisering af barnet
- At tage de nødvendige forholdsregler for at forhindre personer, dømt for forbrydelser begået mod børn, i at arbejde i institutioner, hvor der er børn.
- I lyset af artikel 34 og andre relevante artikler i Konventionen anbefaler Børnekomitéen, at staten Danmark styrker den gældende politik og de eksisterende forholdsregler, også mht. omsorg og rehabilitering, for at forebygge og bekæmpe disse fænomener. Komitéen anbefaler Danmark at tage relevante initiativer til at introducere eller forstærke uddannelsen af det personale, der arbejder med og for børn, der har været udsat for misbrug og udnyttelse (vor oversættelse).

Dansk lov og praksis må afspejle, at Danmark konkret tager børns retssikkerhed og beskyttelsen af børn alvorligt.

EU og beskyttelsen af børn mod seksuelle overgreb

Også i Den Europæiske Union er der enighed om, at seksuel udnyttelse af børn er et afskyvækkende fænomen, som skal tildeles betydelig opmærksomhed. I erkendelse heraf har EU siden 1996 været aktivt engageret i at udvikle metoder til forebyggelse og bekæmpelse af problemet og Rådet har bl.a. iværksat programmerne STOP og DAPHNE. Endvidere vedtog Rådet i 1997 en såkaldt fælles aktion om bekæmpelse af seksuel udnyttelse af børn, hvori medlemsstaterne gik ind på at modernisere lovgivningen for at sikre, at visse former for adfærd på området blev anset for strafbare, samt for at fremme retligt samarbejde over grænserne. Amsterdam-traktatens artikel 29

⁷ Red Barnet, (2001) Supplementary Report to the Second Danish periodic Report to the UN Committee on the rights of the Child; Danish Association of Parents for the Protection of Children (Foreningen Forældre for Børns Beskyttelse) Child Sexual Abuse in Denmark: Report to the Un Committee on the Rights of the Child, 2001; Rapport til FN's Komité om Barnets Rettigheder. Supplerende rapport til Danmarks 2. periodiske rapport, Børnerådet 2000.

refererer eksplicit til problemet og Wien-handlingsplanen af 1999 tager også initiativ til en forøget indsats.

Kommissionen mener imidlertid, at udviklingen går for langsomt. Den har nu til Det Europæiske Råd og til EU-parlamentet sendt forslag til *rammeafgørelser* om bekæmpelse af menneskehandel og om bekæmpelse af seksuel udnyttelse af børn og børnepornografi. Rammeafgørelser er et nyt instrument i EU-regi, opstået med indgåelsen af Amsterdam-traktaten i 1999. De anvendes til at skabe en stærkere fælles holdning på områder, hvor der i forvejen er enighed blandt medlemsstaterne, og kan f.eks. omhandle emner som regler for, hvad der er strafbart, straffene og andre sanktioner, skærpene omstændigheder, kompetence og udlevering. Med forslagene sigtes på nationale (lov)ændringer allerede med udgangen af 2002.

Udkastet omfatter 11 artikler med definitioner og samarbejdsprocedurer m.m., samt først og fremmest forslag, der udvider strafferammerne ganske betydeligt, på nogle områder helt op til en fordobling. På den baggrund vil ganske mange af forslagene forudsætte danske lovændringer.

Forslaget til artikel 9 har stor relevans for spørgsmålet om afhøring af børn:

”Medlemsstaterne sørger for, at et offer for en af de i denne rammeafgørelse omhandlede lovovertrædelser sikres tilstrækkelig retsbeskyttelse og **en forsvarlig behandling** under retsproceduren.

Navnlig sikrer medlemsstaterne, at strafferetlige undersøgelser og retsprocedurer ikke påfører ofret yderligere overlast” (vor fremhævelse).

Hensigten med artiklen er bl.a. at gøre ofrene for disse forbrydelser i stand til at genoptage et normalt liv. Det er indlysende, at der opstår fare for yderligere traumatisering af barnet, når det opdager eller bliver gjort bekendt med, at mistænkte/sigtede umiddelbart overværer afhøringen, evt. befinder sig i et nærliggende lokale. Se herom senere.

En retstilstand, der tillader sigtedes/mistænktes tilstedeværelse i monitorrummet, er derfor ikke forenelig med artikel 9, og Danmark vil ikke kunne tiltræde denne artikel uden ændringer i gældende ret.

3. Børn som vidner

Børn som vidner – psykologisk og retligt Konsekvenserne af den ny procedure

Den offentlige debat om sandhedsværdien af børns udsagn, når de optræder som vidner, har været ufrugtbar og delvis påvirket af usaglige og ideologiske hensyn. Som eksempel kan det nævnes, at spørgsmålet om børns troværdighed stadig hyppigere stilles af forsvarsadvokater i den legitime hensigt at skabe tvivl hos retten. Diskussionen vil næppe nogen sinde finde en bredt accepteret og videnskabeligt funderet afslutning.

Stephen J. Ceci

Oftest henvises til udenlandsk forskning, når spørgsmålet om børn som vidner og børns troværdighed debatteres. Blandt andet har professor Stephen J. Ceci foretaget en række forsøg, hvor børn præsenteres for opdigtede begivenheder, alene med det formål, at vurdere om det er muligt, at påvirke børn i en sådan grad, at de ændrer deres forklaring. Ceci har blandt andet foretaget et eksperiment, hvor mindre børn bliver præsenteret for en til lejligheden opdigtet hændelse om, at de har fået deres fingre i klemme i en musefælde. Intervieweren spørger børnene om de har oplevet denne hændelse – vel vidende at det ikke er hændt. Samtlige børn kan i det første interview i Ceci's forsøg klart meddele, at de *ikke* har oplevet en sådan hændelse; børnene taler entydigt sandt.

Under gentagne interviews med børnene, som strækker sig over 8-12 uger, bliver børnene i Ceci's eksperiment gang på gang præsenteret for den opdigtede hændelse om, at de skulle have klemt deres fingre i en musefælde. Ceci kan efter en længere periode konstatere, at *nogle* af børnene ændrer deres forklaringer og så at sige imødekommer interviewerens ved at svare bekræftende på, at de har oplevet noget med en musefælde.

Ceci's eksperiment, som viser at det er muligt at pådutte nogle børn ikke-hændte begivenheder bliver ofte anvendt som argumentation for, at børn ikke er troværdige. Imidlertid bliver Ceci's "musefælde-eksperiment" ofte anvendt vildledende i debatten om børns troværdighed i sager om seksuelt misbrug.

Forhastede konklusioner og Cecis eget syn

For det første er det betænkeligt at sammenligne børns reaktion på en opdigtet historie om at have klemt fingrene i en musefælde med tilfælde, hvor der er mistanke om seksuelle overgreb. Når forsøgsbørnene i Ceci's eksperiment over en længere periode bevidst bliver påtvunget en usand historie, er det en væsentlig pointe, at børn som udsættes for *utroværdige* voksne – her interviewerens – i nogle tilfælde bliver forvirrede og dermed kan svare inkonsistent på spørgsmål. Ceci lægger da også vægt på, at interviewpersonerne i de kontrollerede laboratorieforsøg ikke er neutrale interviewere, men netop bevidst har indbygget løgnagtige bias i testen.

Således vil de fleste børn, til trods for at de udsættes for mange og lange og usande påstande, holde sig til sandheden. Ceci konkluderer: "...vi overraskes til tider af børnenes modstandsdygtighed mod interviewerens påvirkning"⁸ (vor oversættelse).

⁸ Ceci, Stephen J. and Bruck, Maggie, Jeopardy in the Courtroom. A scientific analysis of children's testimony, American Psychological Association, Washington, DC 1995 p. 298

Når der er tale om seksuelle overgreb kommer den stærkeste påvirkning af barnet oftest fra krænkeren, som i mange tilfælde vil være i stand til at påtvinge barnet en forvrænget virkelighedsopfattelse, fylde barnet med løgne og ofte tilføje meget alvorlige trusler.

Børn kan naturligvis påvirkes og som i Ceci's eksperiment få bundet usande historier på ærmet. Imidlertid vil opdigtede eller falske begivenheder kunne afsløres ved hjælp af korrekte spørgeteknikker, idet børn, særligt mindre børn, i særdeles ringe grad vil kunne fastholde kontinuiteten i en usand eller påduttet historie. Ligesom børn næppe vil kunne beskrive sanseindtryk, som de ikke har oplevet. Den største risiko i sager, hvor børn er blevet seksuelt misbrugt er, at børnene ikke ønsker at berette om overgreb netop på grund af det hemmelighedssyndrom⁹, der omtales senere.

Så selvom Ceci's eksperiment med at plante usande begivenheder i børn ofte fremstilles som *den* videnskabelige undersøgelse, der kan bekræfte at børn kan tale usandt, er Ceci selv særdeles påpasselig med at drage forhastede konklusioner, særligt når der er tale om seksuelt misbrug.

"For nogle af børnene i disse sager tog det mange måneder med ugentlige interviews at få dem til at samtykke i påstanden om, at de var blevet misbrugt. (Og selv da var der nogle børn, der senere trak deres afsløring tilbage.)

Undersøgelsen vidner om, at suggestive interviewmetoder kan få små børn til at give usande udsagn om virkelige hændelser (...) Samme undersøgelse viser at kun få små børn ville fabrikere detaljerede påstande om bizarre seksuelle overgreb som svar på et eller to mildt ledende spørgsmål; det vil sædvanligvis kræve mere end en enkelt usand påstand at få børn til at antage usande overbevisninger, og det tager sædvanligvis lang tids usand påvirkning af en partisk interviewer"¹⁰ (vor oversættelse).

I sager om seksuelt misbrug må man endvidere spørge, hvilke motiver et barn kunne have for at opdigte og fastholde historier om seksuelle overgreb. Ceci konkluderer da også, at risikoen for at børn fabrikere historier om bizart seksuelt misbrug, selv med en utroværdig interviewer, er yderst begrænset.

Når Ceci's forsøg unuanceret trækkes ind i den offentlige debat bl.a. med henvisning til hans "musefælde-eksperiment", hvor enkelte børn efter flere måneders påvirkning ændrer forklaring, kan dette eksperiment næppe relateres til børns troværdighed i forbindelse med en afhøring foretaget af en neutral interviewer. En af Ceci's konklusioner er da også, at det kræver umådelig lang tid at indprente en falsk begivenhed hos børn, i særdeleshed falske påstande om seksuelt misbrug.

Om ekspertise – et eksempel

I Sverige anvendes i modsætning til dansk praksis vidnepsykologer i betydeligt omfang. Högsta domstolen har dog i NJA 1992, p.446, udtalt, at retten altid må være opmærksom på risikoen for, at en ekspert måske ubevidst identificerer sig med en af parterne. En svensk psykolog, der hyppigt citeres af danske forsvarsadvokater, er Lena Hellblom Sjögren, der bl.a. i en kronik i Politiken 12. 4. 99 under overskriften "De ledende spørgsmål" rejser tvivl om børns troværdighed i retssager på grund af deres angiveligt ringe modstandskraft mod suggestive spørgsmål. Som en kort kommentar til den danske debats lødighed må det her nævnes, at Lena Hellblom Sjögren i samtlige omkring 60 sager, hvor hun har afgivet en udtalelse som vidnepsykolog, har fundet, at børns

⁹ Calder, M.C. "Assessing Risk in Adult Males Who Sexually Abuse Children" 1999, Russell House Publishing

¹⁰ se note 8

påstande om seksuelle overgreb har været utroværdige.¹¹ Hun sammenligner åbent processer om sædelighedsforbrydelser med hekseprocesser og udpeges ikke underligt i alle sager på tiltaltes begæring. Hun kritiseres i flere domme med hårde ord og kritikken er gået så vidt, at hendes honorar nedsættes.

Børns erindringer

Intet tyder på, at børn skulle være ringere vidner end voksne, men det er vanskeligt absolut at afgøre, om man kan stole på barnet i den enkelte sag, da meget afhænger af individuelle faktorer og den fulgte procedure i sagen. Forhold som barnets alder, kronologiske alder i forhold til levealder, barnets potentiale og modstandskraft, om et evt. overgreb er foregået i familien eller i daginstitution m.v. vil også have betydning for vurderingen af barnets udsagn.

Børn er ikke bare børn¹² – de er forskellige, med forskellige evner, begavelsesgrader, grad af tryghed i opvæksten osv. Dette betyder, at også andre faktorer end alder kan påvirke huskeevnen og graden af påvirkelighed.

Børns erindringer er, ligesom voksnes, rekonstruktive – dvs. de fortolker de tildragelser, livet byder. De husker det centrale og følelseladende ved situationer og glemmer det perifere. Små børn mangler endvidere metahukommelse, hvilket gør dem mere afhængige af, at erindringen aktiveres af den voksne – heraf følger, at de er nemmere at vildlede i kraft af ord, men kun vedr. perifer information.

De er erfaringsmæssigt gode til at erindre begivenheder, men har sværere ved tidsfølge og sekventiel information.

Forskning viser, at selv tidlige erindringer oftest er pålidelige, særligt de som er unikke, uventede og har personlige konsekvenser. Samme forskning har med stor sikkerhed vist, at stress ved indkodning af en begivenhed støtter lagringen af denne, hvorimod *stress ved genkaldelse kan forringe tilgængeligheden af samme*.¹³ Er interviewsituationen stressfyldt, må vi altså regne med at børn bliver dårligere i stand til at erindre og fortælle. Og derfor vil oplysningen om, at sigtede overværer videoafhøringen *modvirke barnets mulighed for at kunne give et frit og fyldestgørende vidneudsagn*, foruden at det risikerer at skade forholdet til den mistænkte, som måske er en af barnets forældre.¹⁴

Denne virkning har også konsekvenser for de retlige perspektiver i sagen, se herom senere.

Hertil kommer, at misbrugte børn ofte er utrygge og forventer udnyttelse fra omverdenen. De har derfor sværere ved at tillade sig at erindre og fortælle.

Som følge heraf må fokus rettes mod de måder, hvorpå vi prøver at skaffe informationer fra børn. Det er essentielt at skabe forudsætninger for, at barnet kan og vil fortælle om mulige overgreb, at hjælpe til at erindre i kraft af søgestrategier, og herefter hjælpe barnet med at turde møde erindringerne og med at berette herom.

Beth Grothe Nielsen fremsætter i ”Så græd jeg lidt for mig selv”¹⁵ det synspunkt, at vi skal skifte fokus væk fra børns påvirkelighed over på, hvorledes interviewteknikkerne påvirker den udspurgte.

¹¹ Svea hovrätts domme af 8. maj 1998, B 2066/1997, og 18. sept. 1998, B 2383/2 1997.

¹² Det følgende afsnit gengiver i hovedtrækkene Mimi Stranges bidrag til Børnerådets ”Børn som informanter” 2000

¹³ Christiansson, Sven Åke: Traumatiske erindringer, Reitzels forlag 1997, særligt kap. 4

¹⁴ ”Den pædiatriske indsats for børn udsat for seksuelle overgreb eller mistænkt herfor”, Dansk Pædiatrisk Selskab, juni 2001

¹⁵ Aarhus Universitetsforlag 1995

Børn er fuldt så kapable som voksne til at fortælle om deres oplevelser og traumatiske erindringer, men vi må have tilstrækkelig viden om hvordan vi bedst tilrettelægger et interview eller en samtale, så barnet kan fortælle, hvad det ved eller har oplevet.¹⁶

Hvordan hjælper man børn med at huske uden at påvirke erindringen?

Det er en vigtig konklusion i nyere forskning inden for feltet hukommelse/suggestion, at små børn ikke er mere suggestible end andre, når det drejer sig om følelsesladede og dermed stærkt indprentede begivenheder.¹⁷

Børns modstandskraft mod ledende spørgsmål varierer med alder, men hænger snarere sammen med udelukkelse af information end med fejlagtige svar. Barnet føler ulyst, skam og skyld ved erindringen. Jo tættere tilknytning til den krænkende person, desto sværere er det at berette om det hændte.

Risikoen for at få løgne fra børn er derfor formentlig lille, da de vil være mere tilbøjelige til at fortie deres beretning eller forvrænge den for at gøre den mindre ubehagelig.

Vigtigst er det at skabe en tryk ”setting”. Som sagt nedsætter stress i interviewsituationen barnets evne til at fortælle. Særligt to typer stress er relevant her. Den ene er det uvante ved *den konkrete situation*. Det er afgørende, at barnet forstår baggrunden og bliver klar over, at den voksne faktisk søger information og ikke som så ofte i hverdagen spørger om noget, den voksne godt ved på forhånd. Den anden type stress hænger sammen med selve *barnets livssituation* som offer. Den er forbundet med smerte, angst, fortvivlelse og svigt og kan i værste fald føre til benægtelse som forsvarsmekanisme.

Forskellige typer af traumer får forskellige konsekvenser for hukommelsen og beretningen. F.eks. kan gentagen traumatisering føre til sammenblanding af hændelsesforløb. Dette forhold kan skabe mistro hos den voksne og vurderes formentlig ganske forskelligt med hhv. juridiske og psykologiske øjne: Det vil være juridisk logik, at man må huske bedre, jo flere gange, man har været udsat for overgreb. Psykologisk set husker barnet imidlertid ikke bedre, fordi det lukker af eller dissocierer under gentagne overgreb.

Barnet i den konkrete situation: Afhøringen/interviewet

Når børn optræder i retssager om seksuelt misbrug, gør mange forskellige forhold sig gældende med betydning for og indflydelse på forløbet. Tre perspektiver med afgørende betydning for forløbet er barnets intrapsyke tilstand, interaktionen med andre tilstedeværende, og det fysiske rum, hvori afhøringen foregår. I det følgende omtales kort barnets mulige reaktioner før, under og efter en afhøring.¹⁸

I nogle tilfælde ved barnet måske ikke, at det er blevet seksuelt misbrugt: Ikke mindst i forbindelse med incestuøse overgreb kan krænkelser være en normaliseret praksis i familien. I sådanne dysfunktionelle familier kan seksuelle overgreb være ”normale”, en indlært måde at gøre de voksne glade på og tilfredsstille den voksnes behov eller en måde at få opmærksomhed på.

I andre tilfælde forstår barnet ikke begrebet ”seksuelt overgreb” eller forstår ikke, at interviewer vil tale om det. Når barnet er ”uvidende” og har et mindre ordforråd, så er der øget risiko for misforståelser – særligt hvis det ikke er muligt at anvende andre

¹⁶ Garbarino, 1997

¹⁷ Christiansson ibid.

¹⁸ Se bilag 3: Bodil Dichow og Susanne M. Nielsen, Thora Center: Arbejdsmateriale. Barnets reaktion under og efter en afhøring.

medier end samtale. Jo yngre barnet er, jo større tendens vil der være til at barnet ikke vil være i stand til at formidle verbal information.

Der kan forekomme tilfælde, hvor barnet er blevet krænket seksuelt og/eller udsættes aktuelt for overgreb. Barnet vil da have svært ved at ytre sig, fordi det kan have udviklet

- Lavt selvværd, skyld- og skamfølelse og have svært ved at vise tillid til andre, vrede (latent/manifest), grænseoverskridende adfærd, ”gammelkloghed”, regression, tilpasningssyndrom, fantastiske fortællinger mv.¹⁹
- Magtesløshed, hvor barnet ikke tror på, at der er nogen der vil/kan hjælpe det. Nogle gange på grund af trusler eller dårlige erfaringer fra tidligere, hvor barnet har ytret sig om overgrebene og derfor har været udsat for repressalier eller hvor barnet har oplevet ikke at blive taget alvorligt endsige hørt.
- Angst/PSTD (post traumatisk stress syndrom) spiller en ikke uvæsentlig rolle: F.eks. angst for at sætte ord på det skete, fordi det så bliver mere virkeligt (erkendelse/accept af overgrebsrealitet), men også angst pga. flash backs.²⁰

Viden om at sigtede overværer afhøringen øger barnets stressniveau og kan hindre det i at tale frit. Endvidere vil den aktuelle familiesituation påvirke barnet både under og efter en afhøring. Ikke mindst, hvis familien har manglende omsorgsevne og/eller hvis der er tale om intrafamiliære overgreb.

Andre gange ønsker barnet ikke at tale med interviewer, fordi det:

- ikke har tillid til vedkommende. Erfaringen viser, at det er uhensigtsmæssigt, at afhøreren er af samme køn og alder som krænkeren.
- har udviklet et massivt selvforsvar. Børn, der har været udsat for overgreb, har ofte et forhøjet stressniveau ligesom de ofte fortrænger og benægter det hændte.
- har skyld og skamfølelse
- er udsat for trusler, som kan være med til at få barnet til at benægte overgrebene
- har dårlig erfaring med tidligere afsløringer i form af repressalier
- beskytter andre personer - f.eks. i familien.

Dermed bliver det særligt vigtigt at være opmærksom på signaler, også i barnets adfærd, som kan blive barnets indirekte beretning: F.eks. angst for at tale om specifikke emner eller reaktioner som forskydning og afledning.

I nogle tilfælde vil barnet gerne tale om de overgreb, som det har oplevet. Nogle af disse børn oplever det som en lettelse at fortælle, hvad der er sket. Selv i disse tilfælde kan der være forhold, som er medvirkende til at gøre det vanskeligere for barnet, f.eks.:

- Det har hændt at børn specifikt har udtrykt ønske om at tale med en kvinde, og hvor dette ikke er blevet imødekommet.
- En del børn afhøres både 2 – 3 og 4 gange. Ved afhøring af et barn viste det sig, at der ikke var lyd på videooptagelsen. I et andet tilfælde var politiet ikke forberedt tilstrækkeligt ved første afhøring. I et tredje tilfælde blev afhøring genoptaget for tredje gang, idet forsvarer nu - modsat de to tidligere afhøringer - ønskede at deltage.
- Flere børn har efterfølgende reageret med vrede og afmagt, ligesom enkelte ikke har kunnet huske afhøringen siden hen.

¹⁹ Mark D. Everson ”Understanding Bizarre, Improbable, and Fantastic Elements in Children’s Accounts of Abuse” i Child Maltreatment, Vol. 2, May 1997

²⁰ Sven-Åke Christiansson ”Traumatiske erindringer” Hans Reitzels Forlag 1997

Metodiske muligheder

Flere indenretlige afhøringer af børn kan ikke betragtes som en ønskværdig udvikling – Samarbejdsgruppen om videoafhøring af børn foretrækker som udgangspunkt videoafhøring som metode i retssagerne.

Stadfæstes imidlertid den nuværende form med sigtede/mistænkte tilstedeværelse i monitorrummet, kan andre metodiske tiltag fratage ordningen nogle af dens skadevirkninger. Man kan forestille sig, at sigtede/mistænkte overværer afhøringen i et lokale, der geografisk er fjernet fra afhøringslokalet. Moderne teknik giver lettilgængelige muligheder for at transmittere afhøringen. Fordelene ved dette system er flere: Den praktiske iscenesættelse lettes derved, at der på denne måde ikke er fare for, at barn og mistænkte uforvarende mødes. Endvidere vil oplysningen om at sigtede overværer afhøringen alt andet lige forekomme barnet mindre skræmmende, når det kan tilføjes, at vedkommende befinder sig fjernt fra stedet.

En hermed beslægtet metode kan være at tidsforskyde videoafhøringen og sigtedes/mistænkte lejlighed til at gennemse båndet. Denne metode kræver grundige overvejelser om de praktiske forhold. Af hensyn til barnet må der ikke gå for lang tid, før eventuelle tilføjede spørgsmål kan stilles – barnet skal ikke vente mere end højst et par timer. Ordningen betoner nødvendigheden af veluddannede afhørere og egnede afhøringslokaler samt lokaler, hvor barnet kan vente. Fordelene er som ovenfor den, at sigtede/mistænkte er fysisk fjernt fra barnet, tilføjet tidsforskydningen, som vil formindske stresseffekten, når barnet får at vide, at det ikke overvåges umiddelbart.

I den norske bog “Hva skal vi tro?”²¹ kommer psykologerne Elisabeth Bache-Hansen og Knut Rønbeck med en række overvejelser om den psykologiske fagligheds rolle i udredningen af et evt. seksuelt misbrug. De konkluderer, at psykologer ikke skal være efterforskere - det skal politiet være. Psykologernes rolle i efterforskningen er dels at lære efterforskerne at tale med børn, at skabe bedre rammer for afhøring af børn og evt. foretage en parallel psykologisk undersøgelse af barnet m.h.p. at afklare om overgrebet kan have fundet sted. Undersøgelsens resultater kan indgå som en del af det materiale som ligger til grund for en evt. beslutning om at rejse tiltale.

De retlige krav til beviset kan kollidere med psykologiske undersøgelsesmetoder og resultater. Rettens opgave er at fastslå, om der er bevis for en forbrydelse og uden nogen rimelig tvivl at udpege en gerningsmand. Psykologiens opgave er udredende m.h.p. en terapeutisk indsats, der sigter mod at hjælpe barnet.

De to målsætninger udelukker ikke gensidigt hinanden. Men skal psykologisk viden bistå politiet i efterforskningen, stilles der store krav til præcisionen af det psykologiske arbejde og til efterforskningens indretning og metoder.

Det retlige perspektiv:

De væsentligste potentielle konflikter ved afhøring af børn

For dommeren er spørgsmålet om forklaringer fra børn som bevis i en retssag, hyppigst en straffesag eller måske en sag om forældremyndighed, et afvejningsspørgsmål, hvor tre modstående hensyn mødes og ofte kolliderer.

Det første hensyn er rettens ønske om at finde ud af, hvad der virkelig skete, med et teknisk udtryk, *den materielle sandheds princip*.

²¹ “Hva skal vi tro? Etter Bjugn-saken”, Hilde Haugsgjerd (red.)1994

Det andet hensyn gælder den *mistænkte, sigtedes, tiltaltes retsbeskyttelse*, i første omgang af processuel art, d.v.s. at afhøringen af barnet skal foretages under forholdsregler, som giver mistænkte/sigtede samt dennes forsvarer maksimal mulighed for at kontrollere eller påvirke indhentelsen af beviset, men i yderste instans af materiel art, d.v.s. at risikoen for fældende dom over en uskyldig så vidt muligt elimineres.

Det tredje hensyn gælder *barnet*. Barnet skal skånes imod traumatiske oplevelser, men dette kan modvirke det første hensyn, særlig hvis man af hensyn til barnets sjælelige sundhed helt undlader at udsørge, eller det andet hensyn, særlig hvis man organiserer afhøringen af barnet med en så høj grad af nænsomhed, at den mistænkte retsbeskyttelse reduceres i uacceptabelt omfang. Dette er kernepunktet i Højesterets seneste kendelser med udelukkelse af videobeviser i meget vidt omfang. Muligt skal retten eller anden myndighed have barnets tarv på længere sigt i tankerne, hvilket taler imod at fremtvinge barnets forklaring i tilfælde, hvor forklaringen kan ødelægge familiebåndene helt, men dette kan modvirke det første hensyn, hvis sandheden ikke kommer frem, og den muligt skyldige ikke dømmes og straffes.

Et andet særkende ved rettens, især strafferettens behandling af et barns forklaring, er de særlige *bevisbyrderegler* i strafferetten. Hvor vi i dagligdagens livsforhold som oftest er bedst tjent med at lægge det mest sandsynlige til grund, er dommeren nødsaget til at frifinde i situationer, hvor beviser imod en mistænkt ikke har tilstrækkelig styrke og/eller klarhed til, at retten vover at udtale en straffedom over den pågældende. Et barns forklaring vil i dagligdagen som regel være ganske tilstrækkelig. Den kan imidlertid være et utilstrækkeligt bevis i retlig forstand, og en frifindende dom kan da i værste fald fremtræde som *en dom, der dømmer barnet som løgner*. Den frifundne vil ofte være hurtig til at udtale denne konsekvens, og barnet kan efterlades med indtryk af, at de voksne ikke troede på det. Dette kræver takt og nænsomhed i forhold til barnet. Det er en åbenbar pligt for retten at forklare barnet, at afgørelsen ikke er en stemping, men dette er svært, da den frifundne næsten altid vil betegne afgørelsen som en fuldstændig renselse og dermed en karakteristik af barnet som løgner. Dette dilemma har naturligvis konsekvenser, der rækker langt uden for retslokalet i både tid og sted.

Når spørgsmålet betragtes i en større sammenhæng, fremgår det, at rigets øverste domstol med kendelserne i marts 2000 har givet *sigtedes retsbeskyttelse forrang over hensynet til den forurettede*²². Dette er endvidere sket på den måde, at faren for yderligere traumatisering, der foreligger, når barnet har viden om den mulige krænkers tilstedeværelse, er ladt ude af betragtning.

Og når oplysningen om at sigtede overværer videoafhøringen som tidligere nævnt *modvirker barnets mulighed for at kunne give et frit og fyldestgørende vidneudsagn*²³, må hensynet til det omtalte første princip for rettens virke - opnåelsen af den materielle sandhed - være rykket tilbage.

Benægtelse og ansvarsforflygtigelse

Et væsentligt og magtfuldt element omkring seksuelle overgreb på børn er krænkerens benægtelse af de seksuelle overgreb, disses omfang og karakter.

²² Peter Garde i "Børn som informanter" Børnerådet 2000

²³ "Den pædiatriske indsats for børn udsat for seksuelle overgreb eller mistænkt herfor", Dansk Pædiatrisk Selskab, juni 2001

Krænkeren benægter de seksuelle overgreb både over for sig selv og over for omverdenen. Han benægter omfanget, antallet af børn han har misbrugt, samt den reelle alder på offeret (ofte er overgreb på større børn socialt mere accepteret end overgreb på små børn). Krænkeren har et utal af måder hvorpå han minimerer eller benægter disse forbrydelser. Enten omtales overgreb som værende éngangsforeteelser, tilfældigheder, en "ulykke" eller noget der bare skete. Krænkeren kan lægge skylden over på barnet: "Hun ville selv"; "barnet forførte mig"; "disse 3-årige kan være virkelig provokerende."²⁴

Nogle krænkerer idylliserer de seksuelle overgreb; blander omsorg sammen med overgreb og påfører barnet en voksenseksualitet, som barnet hverken fysisk eller psykisk kan håndtere.

Afsløringen af seksuelt misbrug af børn har fatale konsekvenser for krænkeren, derfor er benægtelsen af overgreb særdeles hyppig blandt sædelighedsforbrydere. Der tales ligefrem om "hemmelighedssyndromet", når børn udsættes for seksuelt misbrug. Hvorledes hemmelighedssyndromet opretholdes i den voksnes relation til barnet, afhænger bl.a. af barnets alder og modenhed; men trusler og voldsom manipulation er hyppigt anvendt.

Det er en kendsgerning, at seksuelle overgreb mod børn finder sted i alle sociale lag, dog kan der være en tendens til, at krænkerer med lav socioøkonomisk status statistisk set er svagt overrepræsenteret. Denne tendens kan imidlertid være et udtryk for, at de bedrestillede er dygtigere til at undgå at blive afsløret²⁵. Tilmed har omgivelserne ofte meget svært ved at erkende, at højtuddannede og ellers respektable borgere kan begå overgreb mod børn.

Når et barn har været udsat for seksuelle overgreb og skal vidne, er det derfor vigtigt at forholde sig professionelt til, at mange misbrugte børn er truet til tavshed, er blevet manipuleret med af deres krænker og at afsløringen kan være risikabel både for barnet og for krænkeren.

Benægtelsen af seksuelle overgreb ses ikke kun blandt krænkerer. For mange, også professionelle som arbejder med sager hvor børn misbruges seksuelt, har ofte vanskeligt ved at se, at overgreb også finder sted i familier, som umiddelbart synes velfungerende. I mange tilfælde vil krænkeren være ekspert i at manipulere omgivelserne til at tro at overgrebene enten er barnets fantasi eller andre voksnes påfund. En forståelse af hemmelighedssyndromet er derfor uhyre relevant at inddrage, når sager om seksuelle overgreb undersøges. Der foreligger ikke dokumentation for, at børn skulle være mindre troværdige end voksne i sager, hvor der er tale om seksuelle overgreb. Men der er en overhængende risiko for, at et barn, som er truet til tavshed, vil være yderst tilbageholdende med hensyn til at videregive informationer om seksuelle overgreb.

²⁴ Watts, 1989 og Gocke, 1991 i Calder, Marten C. et al. "Assessing Risk in adult males who sexually abuse children" RHP, Dorset 1999, p. 129

²⁵ Seksuelle overgreb mot barn. (Veileder for alle som arbeider med barn, eller som kommer i kontakt med barn, som har vært utsatt for seksuelle overgreb). Sosialdepartementet. Oslo 1992, I-0690B, p. 17

4. Udenlandske modeller

Praksis i Danmark?

Flere lande har langt tidligere end Danmark udviklet nationale strategier og retningslinier for god praksis i håndteringen af sager om seksuelt misbrug af børn.

Der findes få komparative studier af, hvorfor europæiske lande har udviklet sig i forskellige hastigheder med henblik på at forebygge og opklare forbrydelser om seksuelle overgreb mod børn. Pringle²⁶ har i et europæisk forskningsprojekt studeret bl.a. Danmarks holdninger til seksuelt misbrug af børn. Han vurderer, at den sene danske indsats mod seksuelt misbrug er tæt knyttet til den generelle tilfredshed med velfærdsstaten og dens ydelser, den høje grad af solidaritet i den danske velfærdsstat, samt den generelle tillid til systemet og dets eksperter. Dette, sammen med den meget liberale holdning til pædofiles ytrings- og forsamlingsfrihed, vanskeliggør erkendelsen af, at der kan forekomme ”trouble in paradise”, hvilket Pringle ser som en af velfærdsstatens bagsider.

Først i slutningen af 1990'erne er seksuelt misbrug af børn kommet på den politiske dagsorden; således er Danmark heller ikke foregangsland inden for viden om seksuelt misbrug eller afhøring af børn.

Danmark har *ikke* som mange andre lande et udbygget tværfagligt samarbejde i sager om seksuelt misbrug. Debatten i medier og fagblade viser en tydelig polarisering blandt eksperter i holdningerne til seksuelt misbrugte børn, hvor forskellige paradigmer så at sige kæmper om retten til sandheden. Man kan ligefrem tale om ”den farlige professionalisme”, når eksperterne i feltet ikke formår at indgå i en faglig og seriøs dialog om forebyggelse og behandling af sager, hvor børn er seksuelt misbrugt.

Forudsætningerne for at gennemføre brugbare og etisk forsvarlige (video)interviews med børn fordrer en række overvejelser, som går ud over selve de metodiske og interviewtekniske spørgsmål.

For at kunne udvikle *en god praksis* omkring afhøring af børn, hvor der er mistanke om seksuelt misbrug må:

- seksuelt misbrug af børn anerkendes som problem.
- tværfagligheden og det tværsektorielle samarbejde styrkes.
- der ske en opkvalificering af professionelle i feltet.
- der tages hensyn til beskyttelse af barnet.

Tværfaglighed og tværsektorielt samarbejde

I Danmark har debatten været domineret af to divergerende holdninger til sager om seksuelt misbrug af børn. På den ene side hensynet til den voksnes rettigheder over for barnets rettigheder.

I debatten stiller, primært forsvarsadvokater, spørgsmål til børns troværdighed i disse sager, om end der ikke foreligger dokumentation for, at børn i disse sager skulle være mindre troværdige end voksne. Sjældent debatteres den mistænkte/sigtedes troværdighed, hvilket er nok så interessant, da pædofile sjældent vedgår sig forbrydelsernes omfang og skadevirkninger.

²⁶ Pringle, K. ”Children and Social Welfare in Europe”, 1998, Open University Press

Retssystemet må indrettes således, at både den mistænkte rettigheder tilgodeses og at der tages hensyn til barnet igennem hele processen. I sagsbehandlingen og i retsproceduren må diskussionen ikke blive til et spørgsmål om *enten* hensynet til barnet *eller* til den voksnes retsbeskyttelse. Med *dette* udgangspunkt har det engelske Indenrigsministerium og Sundhedsministerium udarbejdet retningslinier for GOOD PRACTICE²⁷.

”Retfærdighedens opfyldelse og barnets interesse er ikke alternativer. Børn har krav på retfærdighed og deres vidnesbyrd er essentielle, hvis samfundet skal forsvare deres ret og effektivt skal gøre op med dem, der gør børn fortræd.” (forordet til Memorandum of Good Practice) (vor oversættelse)

Videoafhøring af børn betragtes generelt som et skridt i den rigtige retning i beskyttelsen af barnet, da barnet dermed undgår at skulle møde op retten.

Udviklingen af det tværfaglige og tværsektorielle samarbejde i bl.a. England, Norge og Island har afstedkommet en praksis omkring (video)afhøring af børn, som både afspejler en høj grad af fleksibilitet og en processuel praksis, hvor der tages hensyn til det enkelte barn, dets modenhed, dets livsbetingelser og eventuelle traumer.

Fælles for England, Norge og Island er, at det er specialtrænede professionelle, som tager sig af afhøringen af børn i disse sager, netop da der lægges vægt på, at interviewereren må have en viden om børns adfærd og børns måder at kommunikere på.

Hvem afhører barnet?

”For at tro på barna må en tilegne seg kunnskaper om hvordan seksuelle overgrep oppstår, hvordan de opprettholdes, hvordan hemmelighetssyndromet fungerer (...)”²⁸

I England er der etableret tværfaglige undersøgelsesteams, hvor specielt uddannede politifolk arbejder sammen med specielt uddannede socialrådgivere. Samarbejdet gør, at *Child Protection Teams* kan tage forholdsregler, således at barnet er beskyttet under hele processen.

På Island har man etableret ”Childrens House”²⁹ hvor både politi, dommere, retsmedicinske undersøgelser samt det sociale system arbejder under samme tag i omgivelser, som er indrettet på, at det er børn som er i centrum. Med etableringen af Childrens House skal barnet ikke kastes rundt mellem ”systemerne” og barnet vil være bekendt med de mennesker, som skal undersøge om der er tale om et seksuelt misbrug. På Island skelnes mellem ”investigation interviews” og ”statement interviews”, som dog følger samme form, idet begge typer interviews kan anvendes i en eventuelt kommende

²⁷ “Memorandum of Good Practice in Video Recorded Interviews with Child Witnesses for Criminal Proceedings”, the Home Office and Department of Health, HMSO London 1992

²⁸ Seksuelle overgrep mot barn, Sosialdepartementet, Oslo 1992

²⁹ The ”Children’s House” in Iceland: The Children’s House is a centre where professionals from different disciplines work together to investigate child sexual abuse cases. Since it was established in 1998, there have been approximately 150 referrals, the vast majority girls. The basic aims of the House are to prevent the child being subjected to harmful repeat interviews by many agencies in various locations, and to reduce the level of anxiety for the child (e.g. by making the environment child-friendly through the use of toys, pictures and colours). The child is interviewed in a specially designed room by trained staff. (...) The House also provides treatment services for child victims and their families. The child is assessed for therapeutic purposes, and an individual treatment plan is provided. (Barnaheill - Save the Children, Iceland 2000).

retssag. Er der tale om et ”statement interview” vil dette være en del af politiets efterforskning. En dommer må overvære afhøringen af barnet og dommeren kan bede om uddybende eller afklarende spørgsmål under afhøringen af barnet; dog uden at dette må gribe forstyrrende ind i interviewet.

I Norge er det en dommer, som afgør hvem der i den konkrete sag skal gennemføre afhøringen af barnet. Dommeren kan selv afhøre barnet, eller dommeren kan sammen med en børnefaglig person afhøre barnet. Det anbefales, at den der afhører barnet gør sig bekendt med barnet inden afhøringen, særligt når der er tale om helt små børn. Afhøringen er dommerens ansvar, og dommeren kan enten være til stede eller overvåge afhøringen fra et andet rum med envejspejl eller via monitor.

Både i England, Island og Norge vil der i hvert enkelt sag blive taget stilling til, hvem der kan være til stede under afhøringen. Både i Norge og Island vil en dommer være til stede under afhøringen, på Island kan både anklager og forsvarsadvokaten og mistænkte overvære afhøringen af barnet fra et monitorrum; dog kan dommeren til hver en tid fratage anklager, forsvarsadvokat og mistænkte/sigtede muligheden for at følge afhøringen, såfremt dette skønnes at skade eller forstyrre afhøringen af barnet. Under sædvanlige omstændigheder kunne det være i barnets interesse at blive interviewet af en voksen, som barnet allerede har tillid til, og som ikke er medlem af det tværfaglige udforskningssteam.

“En særlig blanding af færdigheder er påkrævet for at interviewe børn effektivt for at sikre beviser. (...) Intervieweren må være en person, som har, eller er i stand til at etablere, et personligt forhold til barnet, som forstår at kommunikere effektivt med barnet, også i stressede situationer, og som har god viden om de grundlæggende regler for bevisførelse og elementerne i forbrydelser. En høj grad af fleksibilitet og forståelse inden for det tværfaglige udforskningssteam er nødvendig for opnåelsen af et effektivt interview.....**En mistænkt krænker bør aldrig være tilstedeværende**”³⁰ (vor oversættelse).

Hvor afhøres barnet?

På Island foretages mange afhøringer i Childrens House (jfr. note), dog kan afhøringen også finde sted i retsbygningen, når der er etableret særlige børnevenlige faciliteter.

I Norge kan afhøringen af barnet placeres på forskellige lokaliteter. Dette kan være hos politiet, i børne- og ungdomspsykiatrien eller interviewet kan foretages i barnets hjem eller andetsteds, hvor barnet føler sig trygt.

I England tilstræbes ligeledes børnevenlige omgivelser, som giver barnet den fornødne ro og tryghed under afhøringen. I England frarådes at interviewet foregår på en politistation:

”Selv om der er faciliteter til at videooptage afhøring på politistationerne, er dette ikke ønskværdige steder at interviewe børn, der er udsat for eller vidner til seksuelle overgreb.”³¹ (vor oversættelse).

³⁰ Memorandum of Good Practice, Home Office and Department of Health, UK 1992, p. 13

³¹ ibid.

Hvordan afhøres barnet?

Både i England, Norge og på Island, samt i USA, Canada og Australien tages betydelige individuelle hensyn til barnet; dette både med hensyn til hvor og af hvem barnet afhøres. Særlige hensyn tages til mindre børn (førskolebørn), hvor man benytter sig af særlige hjælpemidler i kommunikationen med barnet f.eks. tegninger, dukker m.m.

Der er i de nævnte lande udviklet spørgeteknikker, som er internationalt anerkendte, og som sikrer *at der ikke stilles ledende spørgsmål under afhøringen.*

En viden om barnets baggrund og relationer anbefales, specielt når mindre børn afhøres. For samtlige nævnte lande gælder, at et eventuelt terapeutisk forløb adskilles fra afhøringen af barnet. Dog kan der i forbindelse med særlig grove og traumatiserende overgreb suppleres med støtte og viden fra den terapeut, som behandler barnet.

Det anbefales, at afhøringen finder sted så tidligt som muligt i efterforskningen, om nødvendigt gentages afhøringen, da der som bekendt er erfaring for, at barnet kan være yderst tilbageholdende med at fortælle om seksuelt misbrug. Nogle bærer på hemmeligheden gennem hele livet, andre får først talt om seksuelle overgreb langt inde i voksenlivet.

Særlige behov

I Memorandum of Good Practice anbefales det, at afhøring af et barn altid må foregå på barnets primære sprog (modersmål). Når der er tale om retarderede børn eller børn med funktionsvanskeligheder, må der tages særlige forholdsregler, f.eks. i form af eksperter med viden om barnet særlige behov og udtryksformer.

Spontane udmeldinger

I Danmark synes det at være problematisk, hvorvidt barnet må/kan udtale sig om eventuelle overgreb til enten forældre eller andre omsorgspersoner. I praksis har det vist sig, at et barns vidneudsagn kan stå svagere, hvis barnet har betroet sig til andre inden politiet afhører barnet. I enkelte tilfælde har forældre fået besked på ikke at tale sammen indbyrdes, hvor der har været mistanke om overgreb i en daginstitution.

Erfaringen viser fra konkrete sager, at et barn i praksis til tider kommer med spontane udtalelser om seksuelle overgreb til personer, de har tillid til.

I flere landes praksis anbefales det, at man til hver en tid lytter til et barn, hvis barnet giver udtryk for seksuelt misbrug eller omsorgssvigt. Det kan være dybt traumatiserende ikke at blive lyttet til, når barnet føler anledning til at berette om overgreb.

”Det anbefales i slike situasjoner at samtalen følges opp enten til en har forvissnet seg om at en har forstått barnet rett, eller så lenge barnet selv ønsker det. Det er viktig at en etter samtalen noterer ned det barnet har sagt, slik at dette kan følge det videre arbeide i saken.”

(Seksuelle overgrepp mot barn. Sosial departementet. Oslo 1992)

San Diego-modellen

I San Diego, Californien, USA har det offentlige og private indgået et samarbejde imellem, hvad der i Danmark svarer til det juridiske system, sundhedssystemet og det

sociale system, samt *The Center for Child Protection (CCP)*, som er et selvstændigt program ved Childrens Hospital San Diego^{32 33}.

Antagelsen er, at der ikke er en enkelt profession, som alene har kompetence til at undersøge, diagnosticere, behandle og føre sager om overgreb på børn eller familievold. Samarbejdet muliggør at de forskellige professioner kan specialisere sig indenfor deres respektive områder i en aktuel sag. Det indebærer desuden informationsdeling, hvorved hurtig handling er mulig i forhold til børn i risikozonen.

Parterne har sammen med skolesystemet udviklet en "San Diego Offer Vidne Protokol", der beskriver formålet med samarbejdet som et ønske om dels at reducere traumatiseringen af børn og deres familier i forbindelse med efterforskning i overgrebsager, dels at forbedre dokumentationsindsamlingen for *at beskytte såvel barnet som den mistænkte rettigheder*. Dette indebærer i praksis en bestræbelse på, at barnet afhøres og undersøges så få gange som muligt og af så få - forskellige - professionelle som muligt.

I samarbejdet har CCP en central rolle, idet både afhøring og undersøgelse af barnet foregår i dette regi. CCP ønsker at bryde den sociale arv i sager om overgreb mod børn og familievold. Indsatsen spænder fra forebyggelse, over videoafhøring og retsmedicinsk undersøgelse, diagnosticering, behandling, rådgivning, uddannelse af professionelle og til forskningsarbejde. San Diego har en population på 3 mil. indbyggere. CCP evaluerer årligt 1200 børn mellem 0 og 18 år på henvisning fra politi eller de sociale myndigheder.

På CCP er der ansat interviewspecialister (MSW³⁴), der er sagkyndige i afhøring af børn og/eller udviklingshæmmede. Dette indebærer at interviewspecialisten har kompetence til vurdering af et barns udvikling og trivsel, herunder traumatisering, samt pårørendes reaktioner og omsorgsevne.

Det efterforskningsmæssige interview følger en interview protokol³⁵, hvis udformning har børnefokus samtidig med, at den imødekommer behovene fra det juridiske og sociale system.

Ligesom i Danmark har professionelle omsorgspersoner med ansvar for børn og unge skærpet underretningspligt, dog således at pågældende skal ringe til "The San Diego County Child Abuse Hotline" umiddelbart efter, at et barn har ytret sig om overgreb. Hotlinien kontakter politiet og de sociale myndigheder.

Politi og/eller det sociale system vil optage en kort første rapport i marken og dernæst henvise barn og familie til CCP m.h.p. en videoafhøring og en medicinsk vurdering. Dette sker hurtigst muligt for at kunne foretage en risikovurdering af barnets aktuelle situation med opfølgende iværksættelse af hjælpeforanstaltninger og for at kunne indsamle fysisk dokumentation.

³² Kilde: noter fra dialog med og foredrag af Robin Vanderlaan, MSW, LCSW, fra Center for Child Protection ved Daspcan's internationale konference om Seksuelle overgreb mod børn, november 2000, samt "15th Annual San Diego Conference on Responding to Child Maltreatment" i januar 2001, som er en tværfaglig ugekonference med over 2000 deltagere fra godt 40 lande.

³³ For en nærmere gennemgang af modellen, se bilag 4, San Diego-modellen v. Susanne M. Nielsen

³⁴ MSW står for Master of Social Work, og svarer til bachelorgraden i psykologi

³⁵ Interview protokollen er publiceret i "Child Maltreatment", Vol. 1, August 1996.

Barnet ankommer til CCP sammen med den ikke-krænkende/ikke-mistænkte forælder og/eller anden omsorgsperson, evt. fagperson fra det sociale system afhængig af den umiddelbare risikovurdering af barnets situation ud fra underretning og "markrapport". Interviewspecialisten underrettes om de umiddelbart foreliggende oplysninger, som ligger til grund for henvisningen, møder forældrene og præsenteres for barnet. Efter den gensidige introduktion gennemføres nu et efterforskningsmæssigt videointerview med barnet. Interviewspecialisten er alene med barnet i et rum designet til børn og har mulighed for at anvende medier, f.eks. tegninger og dukker. Politiet, de sociale myndigheder og anklagemyndigheden kan gennem et spejl se, hvad der foregår. Herefter foretages medicinsk undersøgelse og evaluering af barnet, efter at interviewspecialisten har formidlet barnets historie til pædiateren. Der afholdes afsluttende møder med hhv. familien/omsorgsperson og med politi og sociale myndigheder. Politiet får videobånd og den medicinske rapport. Politiet foretager efterforskning i sagen, herunder afhøring af mistænkte, men taler ikke med barnet. Anklagemyndigheden vurderer sagens beviser. Videobånd vises til den anklagede og dennes forsvarer. Det kan eventuelt også bruges til at genopfriske barnets erindring, såfremt sagen skal for retten og barnets skal vidne. Skal et barn vidne i retten trods videoafhøring, så vil det blive henvist til "Kids in Court", hvor det vil blive gjort fortrolig med de fysiske rammer i retssalen og hvem og hvad, der i øvrigt skal ske i retten.

Børnerådet
maj 2001
sgh

Arbejdsgruppe om videoafhøring af børn

Børnesagens Fællesråd, Red Barnet og Børnerådet etablerer i juni 2001 en tværfaglig ekspertgruppe med juridisk, psykologisk og anden viden om afhøring af børn i sager om seksuelt misbrug.

Gruppen arbejder med det sigte at fremme retsregler, der støtter børns retssikkerhed, selvrespekt og værdighed i retssager om seksuelt misbrug. Anledningen til etableringen af gruppen er de ændringer i retsreglerne, der er sket med Højesterets kendelser i marts 2000 om mistænkte / sigtedes tilstedeværelse i monitorrummet under videoafhøring af børn.

Organisationerne bag initiativet er særdeles betænkelige ved udviklingen og påpeger den forringelse af børns retsstilling, som de nye regler er udtryk for. Det er et mål for arbejdsgruppens indsats, at den skal medvirke til at præge udviklingen, inden der afgives betænkning fra Justitsministeriets arbejdsgruppe om gennemførelse af straffesager om seksuelt misbrug af børn. Se mere herom nedenfor om baggrunden for initiativet.

Arbejdsgruppen har både eksterne og interne deltagere. Den mødes første gang i juni 2001 og aftaler de nærmere omstændigheder samt fastlægger en møderække. Der udsendes pressemeddelelse om gruppens arbejde inden sommeren 2001. Arbejdet afsluttes i oktober 2001 med fremsendelse af forslag til de relevante parter.

Gruppen

- belyser problemstillinger, der optræder i forbindelse med retssystemets behandling af børn som vidner i disse sager,
- inddrager undersøgelser af børns troværdighed som vidner,
- vurderer retsreglerne i Danmark og udvalgte andre lande,
- inddrager internationale erfaringer med og undersøgelser af afhøringsformer og
- **fremsetter i oktober 2001 forslag til etableringen af en optimal og operationel model for afhøring af børn.**

Baggrund

Siden 1987 har politiet med hjemmel i Retsplejelovens regler om politiets efterforskning videooptaget børns forklaringer i sager om seksuelt misbrug. Dette sker dels som et efterforskningskridt m.h.p. eventuel sigtelse, dels for at sikre beviser i sagen.

Om muligt foretages der kun én afhøring af barnet snarest muligt efter anmeldelsen. Hensigten med denne form for afhøring i trygge omgivelser med få tilstedeværende er dels at undgå gentagne afhøringer af barnet, dels at forhindre påvirkning af barnet fra omgivelserne. Hertil kommer endelig ønsket om at skåne mindre børn (i praksis i alderen op til 12 år) for den belastning, som en såkaldt indenretlig afhøring medfører.

Videooptagelsen af afhøringen kan efterfølgende *med rettens tilladelse* bruges som bevis under domsforhandlingerne. Der er med andre ord ingen garanti for, at barnet skånes for afhøring i retten.

Praksis har længe været, at alene forsvareren for den mistænkte/sigtede fra monitorrummet har kunnet følge afhøringen, der foretages af en politiassistent. Under en pause går politiassistenten

ind i monitorrummet og spørger, om forsvaret ønsker at stille yderligere spørgsmål; efter pausen stiller politiassistenten barnet de tilføjede spørgsmål.

I marts 2000 har Højesteret imidlertid afsagt to kendelser om, at den mistænkte eller sigtede i sædelighedssager skal have adgang til at overvære videoafhøringen af barnet fra et monitorrum.

Rigsadvokaten udsendte herefter til statsadvokaterne og landets politimestre nye retningslinjer for videoafhøringer i overensstemmelse med disse kendelser. Videre har Rigsadvokaten på Justitsministeriets anmodning undersøgt og i december 2000 offentliggjort en redegørelse for de nye reglers anvendelse og funktion i praksis. Rigsadvokaten finder ikke anledning til at ændre de omtalte retningslinjer på baggrund af de resultater, undersøgelsen har frembragt.

Justitsministeriet har i 2001 etableret en tværfaglig ekspertgruppe under ledelse af landsdommer Kaspar Linkis. Gruppen har til opgave at gennemgå og vurdere de spørgsmål, som straffesagerne om seksuelt misbrug af børn giver anledning til, herunder særligt de problemer, der knytter sig til afhøringen af børn, og skal i givet fald fremkomme med forslag til lovgivningsmæssige ændringer i forbindelse hermed. En betænkning fra arbejdsgruppen kan imødeses senest med udgangen af 2001.

Børnesagens Fællesråd, Red Barnet og Børnerådet finder udviklingen betænkelig og har ved forskellige lejligheder påpeget den forringelse af børns retsstilling, som synes at foregå. Organisationerne efterlyser indsigt i børns reaktioner på afhøringen og retningslinier, der tager udgangspunkt i ønsket om beskyttelse af børn i denne meget følsomme situation. Organisationerne ønsker også at belyse den undersøgelse, som Rigsadvokaten har fremlagt, mhp. en vurdering af afvejningen af beskyttelseshensyn over for barnet hhv. den sigtede / mistænkte.

Børnesagens Fællesråd har på Høring om Børns retssikkerhed (sammen med Nordisk Forening mod Børnemishandling og Omsorgssvigt) i januar i år søgt at belyse de spørgsmål, ændringerne har medført og har bl.a. efterlyst viden om de dilemmaer, der gør sig gældende, når børn afhøres og genafhøres.

Med etableringen af en arbejdsgruppe ønsker initiativtagerne at få medindflydelse på udviklingen i forhold til børns retsstilling på dette område, særligt i forbindelse med den omtalte offentliggørelse af en betænkning fra justitsministeriets arbejdsgruppe. Arbejdsgruppen indleder i juni 2001 en møderække, som afsluttes med offentliggørelse af forslag i efteråret 2001. Offentligheden orienteres inden sommeren om gruppens arbejde og det forventede resultat heraf.

Deltagerne i Samarbejdsgruppen om videoafhøring af børn:

Bodil Dichow, Thora Center
Susanne M. Nielsen, Thora Center
Peter Grevsen, Børnesagens Fællesråd
Ellen Høedt-Rasmussen, Red Barnet
Vernon Jones, Red Barnet
Niels Michelsen, Rigshospitalet
Peter Garde, Hillerød Kriminalret
Bente Ingvarsen, Børnerådets sekretariat
Søren Gade Hansen, Børnerådets sekretariat

Hvornår kan et barn afhøres til videoapparat uden sigtedes tilstedeværelse?

Af Kriminaldommer Peter Garde

I Højesterets kendelser af 16. marts 2000 anføres, at der ”i *almindelighed* [bør] gives den mistænkte eller sigtede adgang til at være til stede i monitorrummet”, og at ”den mistænkte eller sigtede *som udgangspunkt* bør have en sådan adgang til at følge afhøringen” (mine kursiveringer).

I hvilket omfang dette vil kunne fraviges, er ikke konkretiseret af Højesteret. Nogle idéer til praksis er givet af rigsadvokaten i retningslinier af 21. marts 2000 (Rigsadvokaten informerer, 6/2000) samt redegørelse af 22. december 2000 til Justitsministeriet.

- 1) En oplagt undtagelse er, at gerningsmanden ikke er identificeret. Naturligvis skal afhøringen ikke afvente, at man finder ham.
- 2) I tilfælde af uopsættelighed, kombineret med, at den mistænkte ikke kan komme til stede, eller at politiet ikke har mulighed for at underrette og indkalde den mistænkte. Dette ligner situationen i Rpl. § 745, stk. 3, 4. pkt., om forsvarerens manglende mulighed for at komme til stede. Situationen er teoretisk ubetænkelig, men i praksis skal man være mere end forsigtig med denne undtagelse. Retterne vil være meget utilbøjelige til at anerkende, at politiet afhører uden mistænktens tilstedeværelse om mandagen, hvis mistænkte kunne være til stede om onsdagen eller endog tirsdagen.
- 3) Hvis den mistænkte ikke ønsker at være til stede. Det er åbenbart, at politiet ikke skal eller kan tvinge mistænkte til at overvære afhøringen. I praksis er dette den hyppigste grund jfr. rigsadvokatens redegørelse af 22. december 2000. Her er der tre punkter at passe på:
 - a) **Jeg vil helst have mistænktens underskrift eller andet sikkert bevis for at undgå, at det senere gøres gældende af forsvareren, at den mistænkte ikke har fået tilbudet, eller at han har misforstået dette.**
 - b) **Den mistænkte fortryder sit afkald og kræver fornyet afhøring med tilstedeværelse, kombineret med en protest imod, at den allerede foretagne afhøring anvendes som bevis. Denne situation skal omgående viderekommunikeres til den juridiske anklager til overvejelse om, hvorvidt man skal imødekomme ønsket om ny afhøring (NB med fastholdelse af den første, lovlige afhøring) eller afslå. Hvis man afslår, f.eks. på grund af den forløbne tid, skal man hurtigst muligt indbringe spørgsmålet for retten, typisk ved at den første afhøring opføres på bevislisten, og man anmoder retten om at afgøre, om beviset kan føres, Rpl. § 837.**
 - c) **Den mistænkte skal gøres bekendt med både udskrift og videofilm så hurtigt som overhovedet muligt. Hvis han udebliver, skal rapporten påtegnes om**

indkaldelsen etc., således at den mistænkte ikke senere kan klage over, at han har set filmen for sent. Hvis han afslår at se den, gælder a).

4) Det skønnes, at den mistænkte tilstedeværelse vil være traumatiserende for barnet. Her forelægges spørgsmålet for den beskikkede forsvarer (såfremt forsvarer endnu ikke er beskikket, underrettes den advokat, som politiet anmoder om at varetage den mistænkte interesser). Hvis han modsætter sig, at afhøringen gennemføres uden mistænkte i monitorrummet (eller snarere: Hvis han bebuder en senere protest imod, at afhøringen forevises i retten som bevis, *sc.* politiet må afhøre hvem man vil, men kan ikke uden videre bruge afhøringen i retten som bevis), nævner rigsadvokaten muligheden for at indbringe spørgsmålet for retten i medfør af Rpl. § 746, stk. 1 ("Retten afgør tvistigheder om lovligheden af politiets efterforskningskridt samt om sigtedes og forsvarerens beføjelser, herunder om begæringer fra forsvareren eller sigtede om foretagelse af yderligere efterforskningskridt. Afgørelsen træffes på begæring ved kendelse").

Teknisk-juridisk er det en intrikat situation. Det er dog min opfattelse, at retten vil være villig til (og have hjemmel til?) at afgøre spørgsmålet med virkning for den senere domsforhandling. Det er ligeledes min opfattelse, at landsretten vil kunne afgøre spørgsmålet, hvis den tabende part indbringer spørgsmålet ved kæremål. Jeg ville dog foretrække, at denne henskydelse til retten lovfæstes ved en udtrykkelig regel i Rpl.

Praktisk er spørgsmålet ligeledes intrikat. Jeg kan på forhånd ikke sige med sikkerhed, hvornår retten vil "tillade" afhøringen. Der kan kun angives nogle spredte kriterier:

- a) **Jo mere traumatiseret barnet er, des snarere vil afhøringen kunne tillades foretaget uden den mistænkte i monitorrummet. Her må kræves omhyggelige lægeerklæringer, psykologiske udtalelser etc.**
- b) Jo fjernere barnet står den formentlige krænker, jo bedre kan barnet tåle den mistænkte tilstedeværelse i monitorrummet. F.eks. ville jeg, alt andet lige, snarere tillade, at den mistænkte udelukkes, når det drejer sig om den hjemmeboende fader, medens jeg omvendt ikke ville tillade det, når det er en vildt fremmed. Når stedfaderen eller en pædagog er den mistænkte, afhænger det af en konkret bedømmelse. I en tvivlssituation ville jeg anbefale, at den mistænkte kommer ind i siderummet, snarere end at forsøge en tvivlsom chance.

4. september 2001

Thora Center

Arbejdsmateriale: Børnerådets arbejdsgruppe om afhøring af børn

ved Cand. Psych. Bodil Dichow og Stud.Psych. Susanne M. Nielsen

I det følgende nævnes forhold af betydning for barnets oplevelse af en afhøring vedrørende mistanke om udsættelse for seksuelt overgreb: Barnets reaktion under og efter en afhøring.

Barneperspektivet i en sådan situation kan defineres ved mindst 3 overordnede forhold:

1. Barnets intrapsyriske tilstand
2. Interaktionen med andre tilstedeværende
3. Det fysiske rum afhøringen foregår i

Barnets situation kan blandt andet være:

- A) at det ikke er misbrugt
- B) at det ikke ved at det er misbrugt
- C) at det ikke ønsker at tale med interviewereren
- D) at det ønsker at berette om overgreb, som det har oplevet
- E) at det aktuelt bliver krænket seksuelt
- F) at det er blevet misbrugt seksuelt

Udgangspunktet for de børn, som vi har set i Thora Center og som vi også har ledsaget i forbindelse med afhøring, har været, at der har været tale om børn, der har været udsat for omsorgssvigt og/eller seksuelle overgreb.

ad. B: Barnet ved ikke, at det er blevet seksuelt misbrugt:

- Ikke mindst i forbindelse med incestuøse overgreb kan krænkelserne være en normaliseret praksis. I sådanne dysfunktionelle familier kan seksuelle overgreb være ”normalt”: fx en indlært måde at gøre de voksne glade på og tilfredsstille den voksnes behov eller en måde at få opmærksomhed på (grænseproblematik).
- ➔ Barnet forstår ikke begrebet ”seksuelt overgreb” og/eller forstår ikke at interviewereren vil tale derom. Når barnet er ”uvidende” og har mindre ordforråd, så er der øget risiko for misforståelser – særligt hvis det ikke er muligt at anvende andre medier end samtale. Jo yngre barnet er, jo større tendens vil der være til at barnet ikke vil være i stand til at formidle verbal information.

ad. C: Barnet ønsker ikke at tale med interviewereren, fordi det:

- ikke har tillid til vedkommende. Vores erfaring viser, at det er uhensigtsmæssigt, at afhøreren er af samme køn og alder som krænkeren.
- har udviklet et massivt forsvar. Børn der har været udsat for overgreb har ofte et forhøjet stressniveau ligesom vi ofte kan se, at de fortrænger og benægter det hændte.
- har skyld og skamfølelse.
- er udsat for trusler, som kan være med til at få barnet til at benægte overgrebene.

- har dårlig erfaring med tidligere afsløringer i form af repressalier.
- beskytter andre personer - fx i familien.
- ➔ Dermed bliver det særligt vigtigt at være opmærksom på signaler herunder barnets adfærd, som kan blive barnets indirekte beretning: Fx angst for at tale om specifikke emner eller reaktioner som forskydning og afledning.

ad. D: Barnet ønsker at berette om oplevede overgreb:

I nogle tilfælde vil barnet gerne tale om de overgreb, som det har oplevet. Nogle af disse børn oplever det som en lettelse at fortælle, hvad der er sket.

- Det har hændt at børn specifikt har udtrykt ønske om at tale med en kvinde, og hvor dette ikke er blevet imødekommet.
- Flere af børnene er blevet afhørt både 2 – 3 og 4 gange. Ved afhøring af et barn viste det sig, at der ikke var lyd på videooptagelsen. I et andet tilfælde var politiet ikke forberedt tilstrækkeligt ved første afhøring. I et tredje tilfælde blev afhøring genoptaget for tredje gang, idet forsvarer nu - modsat de to tidligere afhøringer - ønskede at deltage.
- Flere børn har efterfølgende reageret med vrede og afmagt, ligesom enkelte ikke har kunnet huske afhøringen siden hen.
- ➔ Det er vores erfaring, at det er væsentligt at lytte til, om barnets udsagn er udtryk for selvpoplevelser.

ad. E + F: Barnet er blevet krænket seksuelt og/eller er aktuelt udsat for overgreb:

I de tilfælde hvor barnet aktuelt er udsat for seksuelle overgreb eller det har fundet sted, så vil barnet kunne have svært ved at ytre sig, idet det kan have udviklet:

- Lavt selvværd, skyld- og skamfølelse, have svært ved at vise tillid til andre, vrede (latent/manifest), grænseoverskridende adfærd, ”gammelkloghed”, regression, tilpasningssyndrom mv..
- Magtesløshed, hvor barnet ikke tror på, at der er nogen der vil/kan hjælpe det. Nogle gange grundet trusler eller dårlige erfaringer fra tidligere, hvor barnet har ytret sig om overgrebene og har fået repressalier derfor eller barnet har oplevet ikke at blive taget alvorligt/hørt.
- Angst/PSTD. Det er vores vurdering, at angst spiller en ikke uvæsentlig rolle: Fx angst for at sætte ord på det skete, fordi det så bliver mere virkeligt (erkendelse/accept af overgrebsrealitet), men også angst pga. flash backs.
- ➔ Viden om at sigtede overværer afhøringen kan øge barnets stressniveau og hindre det i at tale frit.
- ➔ Endvidere vil den aktuelle familiesituation påvirke barnet både under og efter en afhøring. Ikke mindst, hvis familien har manglende omsorgsevne og/eller hvis der er tale om intrafamiliar overgreb.

San Diego-modellen

Susanne M. Nielsen, Thora Center

I San Diego, Californien, USA har det offentlige og private indgået et samarbejde imellem, hvad der i Danmark svarer til, det juridiske system, sundhedssystemet og det sociale system, samt The Center for Child Protection (CCP), som er et selvstændigt program ved Childrens Hospital San Diego.³⁶

Fast ugemøde mellem samarbejdspartenerne:

Det afholdes hver uge et "Child Protection Team Meeting", hvor sager gennemgås ligesom management- og tværfaglige temaer diskuteres for at øge kvaliteten i samarbejdet og en samlede sagsindsats.

Antagelsen er, at der ikke er en enkelt profession, som alene har kompetence til at undersøge, diagnosticere, behandle og føre sager om overgreb på børn eller familievold. Samarbejdet muliggør at de forskellige professioner kan specialisere sig indenfor deres respektive områder i en aktuel sag. Det indebærer desuden informationsdeling, hvorved hurtig handling er mulig i forhold til børn i risikozonen.

Disse parter har sammen med skolerne udviklet en "San Diego Offer Vidne Protokol", der beskriver formålet med samarbejdet ved et ønske om, dels at reducere traumatiseringen af børn og deres familier i forbindelse med efterforskning i overgrebsager, og dels at forbedre dokumentationsindsamlingen for, *at beskytte såvel barnet som den mistænkte rettigheder*. Dette inderbærer i praksis en bestræbelse på, at barnet afhøres og undersøges så få gange som muligt og af så få – forskellige - professionelle som muligt.

Center for Child Protection:

I dette samarbejde har *Center for Child Protection (CCP)* en central rolle, idet både afhøring og undersøgelse af barnet foregår i dette regi. CCP har eksisteret siden 1976 og har i dag over 180 ansatte. CCP ønsker at bryde den sociale arv i sager om overgreb mod børn og familievold. Indsatsen spænder fra forebyggelse, over videoafhøring og retsmedicinsk undersøgelse, diagnostisering, behandling, rådgivning, uddannelse af professionelle og til forskningsarbejde. San Diego har en population på 3 mill. indbyggere. CCP evaluerer årligt 1200 børn ml. 0-18 år samt udviklingshæmmede af enhver alder på henvisning fra politi eller de sociale myndigheder.

På CCP er der ansat interviewspecialister (MSW), der er sagkyndige i afhøring af børn og/eller udviklingshæmmede. Dette indebærer at interviewspecialisten har kompetence til vurdering af et barns udvikling og trivsel herunder traumatisering, samt pårørende reaktioner og omsorgsevne. Interviewspecialisten har ugentlig kollegial supervision, hvor videoafhøringerne gennemses og vurderes, er under løbende videreuddannelse og supervision. Desuden deltager interviewspecialisten i et månedligt litteraturmøde, hvor bl.a. teori og forskning debatteres. Den undersøgende læge vil ligeledes som pædiater være børnesagkyndig.

Det efterforskningsmæssige interview følger en interview protokol³⁷, hvis udformning har børnefokus samtidig med, at den imødeser behovene fra det juridiske- og sociale system. Endvidere kan

³⁶ Kilde: noter fra foredrag af Robin Vanderlaan, MSW, LCSW, fra Center for Child Protection ved Daspcan's internationale konference om Seksuelle overgreb mod børn, november 2000, samt den "15'th annual San Diego Conference on responding to Child Maltreatment" i januar 2001, som er en tværfaglig ugekonference med over 2000 deltagere fra godt 40 lande.

³⁷ Interview protokollen er publiceret i "Child Maltreatment", 1996.

interviewet beskrives som hypotestestende snarere end hypotesebekræftende, idet alternative forklaringer for anklagerne/påstandene undersøges.

En mistanke opstår - underretning - anmeldelse:

Ligesom i Danmark³⁸ så har professionelle omsorgspersoner med ansvar for børn og unge skærpet underretningspligt dog således at pågældende skal ringe til "The San Diego County Child Abuse Hotline" umiddelbart efter, at et barn har ytret sig om overgreb. Desuden skal den pågældende aflevere en rapport indenfor 36 timer. Tidsfaktoren er væsentlig ikke alene pga. barnet kan være i aktuel risiko, men også fordi de fysiske beviser kan forsvinde i løbet af 72 timer efter et overgreb. Hotlinien kontakter politiet og de sociale myndigheder.

Undersøgelse og efterforskning indledes:

Politi og/eller det sociale system vil optage en kort første rapport i marken og dernæst henvise barn og familie til CCP mhp. en vidoafhøring og en medicinsk vurdering. Dette sker hurtigst muligt for at kunne foretage en risikovurdering af barnets aktuelle situation med opfølgende iværksættelse af hjælpeforanstaltninger og for at kunne indsamle fysisk dokumentation.

Ankomst til CCP:

Barnet ankommer til CCP sammen med den ikke-krænkende/ikke-mistænkte forælder og/eller anden omsorgsperson evt. fagperson fra det sociale system afhængig af den umiddelbare risikovurdering af barnets situation ud fra underretning og "markrapport".

Interviewspecialist får oplysninger af politiet og/eller de sociale myndigheder:

Interviewspecialisten underrettes om de umiddelbart foreliggende oplysninger, som ligger til grund for at barnet er henvist.

Interviewspecialist møder forældrene og præsenteres for barnet:

Interviewspecialisten møder (ikke-mistænkte) forældrene, mens barnet venter i andet rum med en støtteperson (medarbejder fra de sociale myndigheder eller anden omsorgsperson). Forældrene får forklaret, hvad der skal ske og bliver spurgt om at beskrive barnet og familien, og om de har informationer, som kan forklare, hvad der kan være sket. Andre oplysninger af relevans kunne bl.a. om barnet tidligere har været udsat for overgreb eller om barnet i øvrigt har overværet voksensexualitet, samt oplysning om, hvorvidt afsløringen har været tilfældig eller intentionel. Forældrene bliver dernæst bedt om, at introducere interviewspecialisten for barnet. Videoptageren sættes til. Barnet kommer ind ledsaget af en CCP-medarbejder og forældrene giver, i overhørelse af interviewspecialisten, barnet tilladelse til at snakke med denne. Dette vil det gøre det lettere for barnet at kunne tale frit under det efterforskningsmæssige interview.

Efterforskningsmæssigt videointerview med barnet:

Interviewspecialisten er alene med barnet i et rum designet til børn. Politi, de sociale myndigheder og anklagemyndighed kan gennem et spejl se, hvad der foregår. I interviewets *første del* skal interviewspecialisten få barnet til at føle sig godt tilpas, forklare hvordan interviewet bliver dokumenteret og vurdere barnets kognitive modenhed, verbalitet og forståelse af sandhed og løgn. Barnet får mulighed for at åbne samtalen ved at tale frit om en ikke overgrebsrelateret situation. Barnet får tegnematerialer stillet til rådighed. I *anden del* introducerer interviewspecialisten formålet med interviewet. Der anvendes i videst muligt omfang åbne spørgsmål, som giver barnet mulighed for at vælge, hvad det vil rapportere og som i øvrigt opfordrer til ordrige svar. Interviewer må ikke foreslå en mulig krænkelse eller specifikke handlinger. I *tredje del* fortæller barnet sin historie. Interviewspecialist opfordrer barnet til at fortælle alt, hvad det kan huske om det, der skete og følger bagefter op med åbne spørgsmål med udgangspunkt i barnets kronologi. Inkonsistens undersøges nærmere. Interviewspecialisten afpasser spørgsmålene efter barnets reaktion under samtalen. Bliver et barn skamfuldt, så vil barnet eksempelvis få at vide, at man på stedet må tale om alle slags ting eller det kan

³⁸ §35 i Lov om Social Service

blive spurgt om det skulle gøre andre ting. Forskellige medier, fx anatomiske dukker, kan anvendes, som opfølgning på barnets svar for at tydeliggøre, hvad barnet mener. Interviewspecialist undersøger om der har været anvendt pornografi, om barnet tidligere oplevet noget lignende og om barnet kender til andre børn, som det også er sket for. Endvidere om barnet er/har været udsat for trusler, omstændighederne omkring afsløringen, om barnet tidligere har forsøgt at sige noget og dermed kan interviewspecialisten vurdere, hvilken grad af tilpasning, der er barnets situation. Endelig undersøger interviewspecialisten også om barnet oplever at være i sikkerhed. I *fjerde del* får barnet at vide, at interviewspecialisten skal høre om de mennesker, som har lyttet og set på, har nogle spørgsmål. Interviewspecialisten forlader kort rummet, videobåndet kører forsat. Eventuelle spørgsmål stilles til barnet efter klinisk overvejelse. I *femte del* får barnet lejlighed til at stille spørgsmål til interviewspecialisten. Barnet bliver endvidere spurgt om, det har nogle bekymringer om dets krop, som følges op af en introduktion til lægeundersøgelsen. Barnet får at vide, at lægen vil kunne give det svar på sådanne spørgsmål. Interviewspecialisten fortæller desuden, at han/hun vil fortælle lægen, hvad barnet har fortalt, sådan at det ikke skal fortælle det hele igen. Barnet bliver spurgt om det vil have nogen med til undersøgelsen. I *sjette del* afrundes det efterforskningsmæssige interview ved at interviewspecialisten demonstrerer en interesse i barnet, som går udover overgrebshistorien. Samtalen drejes således til et emne, der ikke har med overgreb at gøre. Interviewet stopper først, når barnet er afslappet.

Medicinsk undersøgelse og evaluering af barnet:

Der er 3 grunde til den lægelige undersøgelse af barnet: 1) udelukke eller behandle skade, infektion eller graviditet, 2) indsamle bevismateriale og 3) forsikre barnet og familien om at alt er i orden. Interviewspecialisten formidler barnets historie videre til *pædiateren* - herunder særligt oplysninger om seksuelle handlinger og de bekymringer om kroppen, som barnet har givet udtryk for. Lægen møder barnet og skaber en alliance, men han/hun geninterviewer ikke barnet. Lægen udfører en undersøgelse fra hoved til tå for at kunne vurdere barnets fysiske sundhedstilstand og tager de bekymringer op, som barnet har givet udtryk for. Til undersøgelse af barnets kønsorganer og anus anvendes dokumentation ved *fotokolposkopi*, som giver en 3D visualisering som udgangspunkt for diagnostisering uden invasion af barnet og dermed risiko for (re)traumatisering af barnet

Afsluttende møde med familien:

Interviewspecialist og pædiater møder forældre eller omsorgsperson for at rapportere om barnets historie herunder bekymringer og de medicinske resultater. Forældrene får lejlighed til at stille spørgsmål og får henvisning mhp. yderlig rådgivning og evt. medicinsk opfølgning. Den konkrete information kan reducere omsorgspersonernes evt. benægtelse. Mødet giver et indblik i forældrenes aktuelle omsorgsevne.

Afsluttende møde med politi og sociale myndigheder:

Interviewspecialist og pædiater fremlægger resultaterne af undersøgelserne, og svarer på eventuelle spørgsmål fra politiet, anklagemyndighed og/eller de sociale myndigheder. Barnets sikkerhed, behandlingsbehov, og spørgsmålet om retsforfølgelse vurderes. Politiet får videobånd og den medicinske rapport. Den næste kontakt med den mistænkte, familie osv. koordineres

Rapportering af interview:

Interviewspecialisten genser videooptagelsen og udarbejder en status over forældrenes forklaringer, barnets fortælling og anbefalinger for opfølgende støtte/rådgivning

Yderligere sagsgang i det juridiske system:

Politiet foretager efterforskning i sagen herunder afhøring af mistænkte, men taler ikke med barnet. Anklagemyndigheden vurderer sagens beviser. Videobånd vises til den anklagede og dennes forsvarer. Det kan eventuelt også bruges til at genopfriske barnets erindring, såfremt sagen skal for retten og barnets skal vidne. Skal et barn vidne i retten trods videoafhøring, så vil det blive henvist til "Kids in Court", hvor det vil blive gjort fortrolig med de fysiske rammer i retssalen og hvem og hvad, der i øvrigt skal ske i retten.

Litteraturliste

Børnerådet 2000: Rapport til FN's Komité om Barnets Rettigheder. Supplerende rapport til Danmarks 2. periodiske rapport

Calder, M.C.: Assessing Risk in Adult Males who Sexually Abuse Children 1999, Russell House Publishing

Ceci, Stephen J. And Bruck, Maggie: Jeopardy in the Courtroom. A scientific analysis of children's testimony, American Psychological Association, Washington. DC 1995 p.298
Child Maltreatment, Vol. 1, August 1996

Christiansson, Sven Åke: Traumatiske erindringer, Reitzels forlag 1997

Danish Association of Parents for the Protection of Children (Foreningen Forældre for Børns Beskyttelse), Child Sexual Abuse in Denmark: Report to the UN Committee on the Rights of the Child, 2001

Dansk Pædiatrisk Selskab: Den pædiatriske indsats for børn udsat for seksuelle overgreb eller mistænkt herfor, Juni 2001

Everson, Mark D.: Understanding Bizarre, Improbable, and Fantastic Elements in Children's Accounts of Abuse" i "Child Maltreatment", Vol.2, May 1997

Foreningen Forældre for Børns Beskyttelse: Indsatsområder vedr. Seksuelt misbrug af børn, København 2001

Garbarino, et al. (red.): Hvad børn kan fortælle os. Om tolkning og vurdering af kritisk information fra børn, Hans Retzels Forlag, 1997

Haugsgjerd, Hilde (red.): Hva skal vi tro? Etter Bjugn-saken, 1994

Home Office and Department of Health, HMSO: Memorandum of Good Practice in Video Recorded Interviews with Child Witnesses for Criminal Proceedings, London 1992, Rev. 2001

Justitsministeriet: Rigsadvokatens Redegørelse om videoafhøring af børn efter Højesterets kendelser af 16. marts 2000, 22. december 2000

Nielsen, Beth Grothe: Så græd jeg lidt for mig selv, Aarhus Universitetsforlag 1995

Per Schultz Jørgensen og Jan Kampmann (red): Børn som informanter, Børnerådet 2000

Pigot T: Report of the Advisory Group on Video Evidence (The Pigot Report) London: HMSO. 1989

Pringle, K.: Children and Social Welfare in Europe, Open University Press, 1998

Red Barnet, (2001) Supplementary Report to the Second Danish periodic Report to the UN Committee on the rights of the Child

Rigsadvokaten informerer 6/2000

Sosialdepartementet. Oslo: Seksuelle overgrep mot barn. (Veileder for alle som arbeider med barn, eller som kommer i kontakt med barn, som har vært utsatt for seksuelle overgrep). 1992, I-0690B, p. 17

Susanne M. Nielsen: Noter fra dialog med og foredrag af Robin Vanderlaan, MSW, LCSW, fra Center for Child Protection ved Daspcan's internationale konference om Seksuelle overgrep mod børn, november 2000, samt: 15th Annual San Diego Conference on Responding to Child Maltreatment, i januar 2001

Svea hovrätts domme af 8. maj 1998, B 2066/1997, og 18. sept. 1998, B 2383/21997